Pedagogická fakulta
Faculty of Education
Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
University of South Bohemia in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra výtvarné výchovy

Diplomová práce

Cesty za architekturou.
Výtvarný projekt pro 1. stupeň ZŠ.

Paths to Architecture.
The Art Project for 1st Grade of Elementary School.

Vypracovala: Eliška Fleischmannová
Vedoucí práce: PhDr. Aleš Pospíšil, Ph.D.

České Budějovice 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 SB. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 SB. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 18. 4. 2024

Podpis studentky …….

Poděkování

Mé veliké poděkování patří PhDr. Aleši Pospíšilovi Ph.D. za odborné vedení, trpělivost, ochotu a cenné rady, které mi pomohly při zpracování této práce.

Abstrakt

Teoreticko-projektová diplomová práce si klade za cíl analyzovat postavení architektury ve vzdělávacím systému pro první stupeň ZŠ a představit architekturu jako inspirativní zdroj pro výuku výtvarné výchovy. Teoretická část se dále zabývá stručným přehledem historie architektury, přičemž není jejím cílem provádět podrobný rozbor tématu, nýbrž poskytnout pouze obecný vhled. Praktickým výstupem je architektonicko-výtvarný projekt pro 4. a 5. ročník, který zprostředkovává žákům nový úhel pohledu na architekturu a zároveň je seznamuje prostřednictvím různorodých technik s prvky stavitelství.

Klíčová slova: Architektura, výtvarná výchova, projektová výuka, 1. stupeň ZŠ

FLEISCHMANNOVÁ, Eliška. *Cesty za architekturou. Výtvarný projekt pro 1. stupeň ZŠ.* Diplomová práce. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2024.

Abstract

The teoretical-project thesis aims to analyse the position of architecture in the education system for the first grade of Elementary School and to present architecture as an inspirational resource for teaching art education. The theoretical part further deals with a brief overview of the history of architecture, with its aim not being to conduct a detailed analysis of the topic, but to provide only a general insight. The practical outcome is an architectural-art project for the 4th and 5th grades, which provides students with a new perspective on architecture and simultaneously acquaints them with elements of construction through various techniques.

Key words: Architecture, art education, project-based learning (PBL), First Grade of Elementary School

Obsah

Úvod 8

I. Teoretická část 10

1 Architektura jako mimořádný inspirační zdroj 11
2 Stručná historie architektury 13
2.1 Kosti a kůže místo cihel aneb počátky architektury v pravěku 13
2.2 Chrámy v poušti a městské citadele aneb architektonické dědictví starověku 15
2.3 Vzhůru k nebesům prostřednictvím středověku 22
2.4 Architektonická revoluce neboli novověká architektura 26
3 Cesty za architekturou ve vzdělávání 31
3.1 Odraz architektury ve vzdělávacím systému 31
3.2 Architektura ve výtvarné výchově 33
4 Otisk architektury ve výtvarně didaktických příručkách a oborových publikacích 36
4.1 Téma architektury v publikacích pro pedagogy 36
4.2 Téma architektury v literatuře pro děti a mládež 37
5 Výtvarně projektové vyučování 40

II. Projektová část 42

6 Vymezení obsahu a cílů tematického projektu Cesty za architekturou 43
6.1 Příprava a organizace projektu 43
6.2 Realizace projektu 44
7 Navržené lekce a jejich obsahy 46
8 Reflexe realizovaných lekcí 49
8.1 Lekce první - Bez dveří není dům kompletní 49
8.2 Lekce druhá – Nahý nebo oblečený dům? (Každá fasáda má jinou strukturu aneb co je vlastně fasáda? 50
8.3 Lekce třetí - Letem oknovým světem 51
8.4 Lekce čtvrtá - Všechno má pod čepicí aneb co může být čepice v architektuře? 52
8.5 Lekce pátá – Zelený koutek 53
8.6 Lekce šestá – Hlavní nebo vedlejší? Infrastruktura města 54
8.7 Lekce sedmá – Každý dům má jiný význam 55

8.8 Lekce osmá – Naše společné město 56

Závěr 57

Seznam použité literatury a zdrojů 59

Seznam příloh 63

Zdroje příloh 99

Úvod

Hledáme-li krásu a údiv, pak téma architektury jakožto odvětví, jež spojuje umělecké a technické prvky, představuje spolehlivý zdroj inspirace. Stavitelství hraje klíčovou roli ve formování našeho prostředí a od pradávna ovlivňuje náš každodenní život. Vždyť od útlého počátku lidstva se obyvatelé naší planety snažili vyhledávat a později svépomocí budovat své úkryty, kam by se mohli schovat před nepřízní okolních vlivů. Jedná se o prostředí od jeskyní přes chatrné příbytky z volně dostupných materiálů až po obytné domy, jaké je známe dnes. Architektura však nezahrnuje pouze civilní stavitelství, nýbrž představuje i důležitou složku v sakrálním světě. V současné době je na architekturu nahlíženo jako na jakýsi soubor památek nacházejících se v našem okolí.

V dnešní zrychlené době se povědomí o minulosti a významu staveb vytrácí. Průvodci v různých koutech světa měli naučené fráze, ale na doplňující otázky týkající se významu staveb často nedokázali odpovědět. Právě komentované prohlídky různých historických míst spjatých s architekturou dovedly autorku k samostudiu stavitelství, a později i k výběru a samotnému zpracování tématu „Cesty za architekturou".

Cílem této práce je poskytnout čtenářům rozšíření znalostí o architektuře a inspirovat je k praktickému aplikování tématu architektury do hodin výtvarné výchovy a přispět tak ke kvalitě vyučovacích hodin. Diplomová práce kvůli lepšímu porozumění tématu nahlíží do úplného začátku formování fenoménu architektury a přes různá historická období se dostává až k současnosti. Zároveň jsou v práci popsány klíčové umělecké slohy, které se vyvíjely a utvářely prostředí především v Evropě a na Blízkém východě. Je však třeba zdůraznit, že tato část diplomové práce není zaměřena na podrobnou analýzu dějin výtvarného umění ve všech jeho aspektech. Místo toho se snaží vytvořit teoretický základ pro porozumění architektuře v rámci dějin umění, jenž může být jednou z možných forem metodické pomoci učitelům na prvním stupni ZŠ.

Jelikož není architektura jako samostatný obor součástí učebních osnov základního vzdělávání, pokouší se práce prostřednictvím kapitoly s názvem „Cesty za architekturou" analyzovat roli architektury a její místo v Rámcovém vzdělávacím programu a ve vzdělávací oblasti Umění a kultura.

Dále se práce zabývá tématem architektury vyskytujícím se ve výtvarně metodických příručkách, které zkoumají, jak je možné tuto disciplínu přiblížit žákům v rámci výtvarného vzdělávání na prvním stupni ZŠ. Cesta za architekturou se tak stává nejen zkoumáním estetických a technických aspektů tohoto uměleckého odvětví, ale také snažením o propojení architektury s výukovým procesem na prvním stupni ZŠ.

V neposlední řadě se práce zabývá fenoménem projektového vyučování ve výtvarné výchově. Na tuto kapitolu navazuje projektová část, v níž je představen konkrétní projekt, systematicky navazující na předchozí teoretickou část. Jeho cílem je nejen poskytnout žákům prvního stupně prostřednictvím učitelů inspirativní pohled na architekturu, ale také podnítit zájem o jejich okolní prostředí a zkoumat různé perspektivy jejich kreativity. Projekt se realizuje v 8 lekcích, přičemž je podrobně rozepsána příprava, realizace a závěrečná reflexe, zachycená na fotografiích v archivu příloh.

Pomyslnou biblí a průvodní publikací celé práce je kniha od Bohuslava Syrového, Architektura – svědectví dob, která velmi podrobně rozpracovává téma architektury napříč tisíciletími.

I. Teoretická část

1 Architektura jako mimořádný inspirační zdroj

,,Matkou umění je architektura. Bez vlastní architektury naše civilizace nemá duši.''
Frank Lloyd Wright

Samotné vymezení pojmu architektury se neustále proměňuje a rozvíjí, stejně jako se mění architektura sama. Obvykle může být interpretována v souladu s původním významem slova architektura. To vychází z řeckých slov arkhé neboli počátek a tektón, v překladu tesařství. Primární význam slova architekton, dříve označujícího tesaře a později stavitele, se postupem času proměnil na tvůrce konkrétní stavby. Od dob starověkého Říma je architekt vnímán jako autor plánů a návrhů staveb. Architekturu lze dle Syrového definovat jako umělecké odvětví patřící mezi nejvýznamnější projevy lidské činnosti. Je to umění tvorby staveb, přičemž nejenže stavby slouží praktickým účelům, ale mají také za cíl vyvolat u diváků emocionální reakce, inspirovat je a podnítit jejich imaginaci a myšlení.[1] Malý slovník výtvarného umění vykládá architekturu jako „stavební umění zahrnující stavby, které kromě užitkové funkce plní i funkci estetickou, v širším smyslu utvářejí celé životní prostředí (architektura krajiny, měst a sídlišť, staveb a interiérů).“[2] Jak můžeme vyčíst z obou definic, architektura plní určitou funkci. To potvrzuje i Höcker, jenž říká, že architektura od pradávna uspokojuje základní potřeby lidí, například při výstavbě domů, ale také se projevuje v monumentálních stavbách a luxusních reprezentativních objektech splňujících požadavky jednotlivců, skupin nebo celých komunit.[3] Všechny definice se navzájem prolínají, nicméně je důležité zdůraznit, že architektura má vliv na naši psychiku a celkovou kvalitu života.

V dnešní době se architektura používá nejen ve svém užším významu, kdy zahrnuje významné stavby vyjadřující umělecký názor, ale také v širším slova smyslu, přičemž zahrnuje veškeré stavební aktivity probíhající nejen v našem prostředí. Podle Hanse Holleina zahrnuje architektura vše, neboť ovlivňuje mnoho oblastí i mimo samotné stavitelství, a propojuje tak různé aspekty.[4] Dalším klíčovým

---

[1] [Srov.] SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura - svědectví dob: přehled vývoje stavitelství a architektury*. 3., dopl. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1987. s.10.
[2] TROJAN, Raul a MRÁZ, Bohumír. *Malý slovník výtvarného umění*. Ilustroval Antonín KRYL. Praha: Fortuna, 1996. s.19.
[3] [Srov.] HÖCKER, Christoph. *Architektura*. Malá encyklopedie. Brno: Computer Press, 2004. s. 7.
[4] [Srov.] DOUDOVA, Helena. *HANS HOLLEIN: "Všechno je architektura."* [online]. Archiweb.cz, 2009. Dostupné z: https://www.archiweb.cz/en/news/hans-hollein-vsechno-je -architektura-1967. [Cit. 2024-03-04].

pojmem a nedílnou součástí architektury je urbanismus, představující plánování městských prostorů a jejich infrastruktury, včetně implementace různých prvků ovlivňujících kvalitu života. Cílem urbanismu je vytvářet funkční, esteticky příjemné a udržitelné městské prostředí.[5] Pozornost si architektura přitahuje především svou schopností vyprávět příběhy prostřednictvím každé stavby. Zřídka kdy se stane, že jsou dvě stavby minimálně podobné, proto lze říci, že je architektura na rozdíl od ostatního umění spjata s konkrétním prostředím, pro něž byla navržena, a je velice obtížné ji přenášet do jiných kontextů. Podobně jako jiná vizuální umění i architektura reflektuje realitu a zaměřuje se na funkci, již má plnit, ať už se jedná o praktickou nebo symbolickou.[6]

Vzhledem k tomu, že je každá geografická oblast, stát nebo společenský celek charakterizovaný určitým systémem názorů, teorií a idejí, tedy ideologií, disponuje svým specifickým technickým a kulturním kontextem, je evidentní, že vykazuje také své unikátní architektonické projevy závislé na hospodářské a politické situaci země. Architektura tak rezonuje s konkrétní ideologií a slouží jako prostředek pro její rozmanitou manifestaci v rámci dané společnosti.[7] Tento fakt svým tvrzením, že je architektura spjata s místem, kde se nachází, potvrzují i Stará a Pechová.[8] Prostřednictvím materiálního kulturního dědictví můžeme lépe porozumět světu a životu v něm. Budovy postupně odráží technický pokrok dané společnosti a její dobové umělecké a architektonické trendy.

---

[5] [Srov.] HALÍK, Pavel; KRATOCHVÍL, Petr a NOVÝ, Otakar. *Architektura a město*. Praha: Academia, 1996. s. 9-11.
[6] [Srov.] CASSON, Hugh. *Dějiny architektury*. Architektura (Odeon). Praha: Odeon, 1993. s. 24.
[7] [Srov.] SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura - svědectví dob: přehled vývoje stavitelství a architektury*. 3., dopl. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1987. s.10.
[8] [Srov.] STARÁ, Kristýna a PECHOVÁ, Zuzana. *Architektura ve vzdělávání - podpora zapojování architektury a kultury prostředí do výukových systémů*. Výtvarná výchova. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2015, roč. 55/2015, č. 3-4, s. 12.

2 Stručná historie architektury

Architektura je jedním z nejstarších a nejdůležitějších projevů lidské evoluce a představuje záznam naší minulosti, kultury a technických dovedností napříč staletími. Od pravěkých obydlí a chrámů přes monumentální starověké stavby a rozmanitou paletu architektonických stylů a technik ve středověku se dostaneme k současné moderní éře stavitelství.

Tato kapitola shrnuje klíčové informace historického kontextu od pravěkých kultur až po současné architektonické trendy. Vyčleňuje základní rysy a charakteristiky různých období v odlišných regionech světa. Ukazuje klíčové stavby, které formovaly architektonický vývoj, a směřuje k uvědomění si, jakou roli hraje architektura v utváření prostředí, v němž žijeme.

Kapitola s názvem Stručná historie architektury je strukturována do několika časových epoch, v nichž jsou dále zkoumány důležité události a architektonická díla. Kapitola se zabývá významnými civilizacemi, jako jsou Egypt, Řecko, Řím, Byzantská říše, a uměleckými směry renesance, baroko a modernismus.

2.1 Kosti a kůže místo cihel aneb počátky architektury v pravěku

Nejstarší počátky architektury jsou z tak daleké minulosti, že je nedokážeme blíže časově určit. Můžeme se však domnívat, že zapadají do starší doby kamenné alias paleolitu. Životní podmínky té doby byly dosti ztížené, prioritou pro tamní obyvatelstvo bylo uspokojit své nejnutnější existenční potřeby. To znamenalo vytvořit si takové obydlí, které je schopno ochránit člověka i jeho oheň před nepřízní počasí, zejména nemůže-li využívat jeskyní či jiných přirozeně chráněných prostorů. Přírodní podmínky v období pravěku kladly nemalé nároky na právě takovou ochranu. Lidé si obydlí museli obstarat vlastní silou a vynalézavostí tak, aby se dokázali před těmito podmínkami ochránit.[9]

[9] [Srov.] SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura - svědectví dob: přehled vývoje stavitelství a architektury*. 3., dopl. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1987. s. 23.

V pravěku se člověk začal usazovat na místech s bohatou zemědělskou půdou a zřizovat první trvalé osady. Architektura se stala klíčovým prvkem těchto osad a později měst. Pravěké stavby byly zhotovovány z materiálů, které byly k dispozici a uměly sloužit různým účelům.[10]

Zásadní změnu a zdokonalení nejstarších způsobů architektury přinesla poslední doba ledová. Již během tohoto období pravěcí lidé budovali okrouhlé chaty s kuželovitou konstrukcí. Tyto konstrukce byly opřeny o základový val z hlíny a kostí ulovených zvířat, především mamutů, a byly potaženy zvířecí kůží. Uprostřed takovýchto obydlí se nacházelo ohniště, jež bylo kvůli chladnému podnebí považováno za nejdůležitější součást každého obydlí. K nejvýznamnějším důkazům na našem území patří naleziště na Moravě, především v Dolních Věstonicích nebo v Pavlově.[11]

Na úplném konci této doby došlo k další významné změně. Hlavním zdrojem potravy pro tamní obyvatelstvo již nebyli mamuti, nýbrž pohyblivá stáda sobů. Tomuto způsobu lovu se museli přizpůsobit i pravěcí lidé, proto vznikl nový typ obydlí, a to přenosný stan.[12]

K největšímu zvratu došlo nejspíše v devátém a osmém tisíciletí před naším letopočtem, kdy lidé přešli z období lovců a sběračů k chovu zvířat a pěstování vlastních rostlin. Z kořistnického hospodářství se tak stává výrobní. Změny v zemědělství donutily obyvatele k usazování se na konkrétních místech, z nichž poté vznikaly nové osady. Od oválného půdorysu se přecházelo k pravoúhlým typům staveb. Kromě dřeva a kamene se začaly využívat i nové stavební materiály, například dusaná hlína nebo první cihly, vysoušené na slunci. Domy začaly tvořit ucelené komplexy s dvorky a uličkami.[13]

Jednou z důležitých složek pravěkého stavitelství byly stavby opevnění, součástí kterých se později staly i věže, jichž tamní obyvatelé využívali jako poslední útočiště v případě napadení. Osady byly chráněny jednoduchým valem, příkopem, či v mladší době kamenné i palisádovou dřevěnou hradbou. Původním záměrem

---

[10] [Srov.] SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura - svědectví dob: přehled vývoje stavitelství a architektury*. 3., dopl. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1987. s. 23.
[11] [Srov.] Tamtéž. s. 24.
[12] [Srov.] Tamtéž. s. 24.
[13] [Srov.] *Encyklopedie umění pravěku a starověku*. Přeložil Hana STAŠKOVÁ. Světové dějiny (Odeon). Praha: Odeon, 1967. s. 41.

těchto opevnění byla ochrana před okolními kmeny, později se opevnění stalo symbolem síly a společenského postavení obyvatelstva.[14]

Postupem let se kromě účelových staveb začaly budovat také objekty naplňující duchovní a estetické požadavky tamních obyvatel. Nábožensky zaměřené stavby se v Evropě začaly objevovat už v mladší době kamenné. Zatímco praktické stavebnictví preferovalo jednoduché tvary a běžně dostupné materiály, objevila se tendence překračovat obvyklé hranice, zejména tam, kde se lidská mysl pravěku střetávala s oblastí spojenou s náboženskými představami.[15]

Důležitými stavbami se pro dobu pravěku staly stavby megalitické. „Jak už naznačuje sám název (z řeckého megas = velký, lithos = kámen), jejich společným rysem je použití kamenů obrovských rozměrů, obvykle v přirozeném stavu nebo jen po hrubém opracování."[16] V Evropě lze nalézt několik typů megalitických památek. Nejzákladnější, pravděpodobně ale ne nejstarší, jsou menhiry, což jsou samostatně stojící kameny připomínající obelisky. Jejich přesný význam zůstává doposud nejasný, ale naznačuje, že neobvykle vztyčený kámen v přírodě vyvolával u pravěkého člověka nekonvenční dojmy a asociace. Za nejznámější dílo této doby lze považovat Stonehenge u Salisbury v jižní Anglii.[17]

2.2 Chrámy v poušti a městské citadele aneb architektonické dědictví starověku

Zatímco v evropských zemích dominovala kultura lovců a sběračů doby kamenné, na území zvaném Přední východ se již před přibližně 8 tisíci lety začínaly formovat téměř civilizované kultury, jejichž vývoj značně předstihl svou dobu. Tato oblast byla díky své poloze a příznivým podmínkám pro zemědělství a obchod ideálním místem pro usazování se lidí, kteří svá sídliště postupně rozšiřovali

[14] [Srov.] SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura - svědectví dob: přehled vývoje stavitelství a architektury*. 3., dopl. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1987. s. 25.
[15] [Srov.] Tamtéž. s. 26.
[16] Tamtéž. s. 26.
[17] [Srov.] Tamtéž. s. 27.

do městských států.[18] Tato podkapitola srovnává bohaté architektonické dědictví civilizací Předního východu, starověkého Řecka a Říma.

Za společné znaky již zmíněných starověkých kultur lze považovat civilizační centra, soustřeďující se kolem velkých vodních toků, popřípadě moří, v subtropickém podnebném pásu. Každá z těchto kultur vyvinula svůj vlastní systém písemnictví, a to například sumerské klínové písmo V Mezopotámii, hieroglyfy v Egyptě, dokonce i sanskrtské písmo v daleké Indii nebo hieroglyfické čínské znaky v Číně. Odlišným, avšak společným prvkem se staly i monumentální stavby, které sloužily náboženským, vládním, ale i obranným účelům, jako chrámy, paláce, pyramidy nebo zikkuraty, a budování zavlažovacích kanálů. Stavební umění se tak stalo svědectvím dějinného vývoje. Jednotlivé slohy a styly staveb, reprezentující stupeň vyspělosti té které kultury, kráčely ruku v ruce s bezesporu velkou rolí hrajícím náboženstvím.[19]

Historicky první civilizaci vytvořili Sumerové přibližně roku 3200 př. n. l. v Mezopotámii mezi řekami Eufrat a Tigris. Městské státy fungovaly na principu teokratického státního socialismu v čele s kněžskými vládci a chrámovým hospodářstvím.[20] Právě chrámy byly reprezentativními centry měst, kolem nichž se situovaly malé obytné domy pro prostý lid. Tato rozlehlá centra byla nadále chráněna městskými hradbami.[21] Charakteristickým stavebními materiálem tohoto historického údobí se stala hlína. Hlínu Mezopotámci využívali k výrobě na slunci sušených, vypalovaných, dokonce i glazovaných cihel, a rákos. Hlína nahradila dřevo téměř ve všech směrech, používána byla k výrobě nábytku nebo k psaní místo papíru. Neméně důležitý rákos byl využíván jako základní tvarový prvek při členění panelovaných zdí. Tyto materiály byly později v případě důležitých staveb, jako zikkuraty a paláce, nahrazeny kamenem, který byl předmětem obchodu.[22]

Známé mezopotámské sloupy nesloužily jako konstrukční prvky, nýbrž jako ozdobné symboly.[23] Za nejvýznamnější stavby této doby lze pokládat Ištařinu bránu, jež v dávných dobách sloužila jako vstup do města Babylonu. Zhotovena byla ze sušených cihel a byla bohatě zdobena reliéfy a sochami zobrazujícími bohy

---

[18] [Srov.] HÖCKER, Christoph. *Architektura*. Malá encyklopedie. Brno: Computer Press, 2004. s. 8.
[19] [Srov.] Tamtéž. s. 9–20.
[20] [Srov.] JÖCKLE, Clemens; KERSTJENS, Christopher a ALTMANN, Lothar. *Stavební slohy ve světové architektuře: přehled vývoje architektury od starověku do dneška*. Praha: Mladá fronta, 2005. s. 7.
[21] [Srov.] HÖCKER, Christoph. *Architektura*. Malá encyklopedie. Brno: Computer Press, 2004. s. 9.
[22] [Srov.] SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura - svědectví dob: přehled vývoje stavitelství a architektury*. 3., dopl. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1987. s. 39-40.
[23] [Srov.] Tamtéž. s. 39-40.

a bojovníky. Svým provedením je považována za vrcholné stavitelské dílo Babyloňanů. Dalším důležitým artefaktem nalezeným na území bájného Babylonu je věž Etemanaki, známá též pod názvem Babylonská věž. Tento zikkurat byl zhotoven z cihel a sloužil jako chrám, jenž byl centrálním bodem náboženského života v Babylonu. Na vrcholu sedmistupňové věže se rozprostírala svatyně zasvěcená bohu Mardukovi. Nicméně žádné zbytky stavby se do současnosti nedochovaly, její existence je však dobře dokumentována v historických pramenech a reliéfech nalezených v Babylonu.[24]

Další starověkou civilizací, již je nutno představit, je civilizace egyptská, formující se přibližně od roku 3100 př. n. l. na severovýchodě nynějšího afrického kontinentu kolem řeky Nil. Tato doba stále fascinuje svou bohatou kulturou a monumentálními stavbami, udivujícími svou velikostí a geometrickou přesností. Od moudrých faraonů přes pracovníky na polích a stavaře, pokročilé matematiky a zbožné kněze až po otroky nabízel Egypt bohatou mozaiku společenského uspořádání. Staří Egypťané věřili v posmrtný život. Důkazem toho je monumentální pohřební architektura v podobě pyramid a mastab. Tato architektura se zčásti dochovala dodnes.[25]

Specifická a přísně určená volba stavebních materiálů pro různé druhy budov měla symbolický význam. Paláce a profánní budovy byly konstruovány z netrvanlivých stavebních materiálů, jako nepálených hliněných cihel, rákosu a dřeva, aby zdůraznily jejich dočasnost, v případě významných budov, jimiž byly hrobky a chrámy, bylo využíváno přírodního kamene, který měl symbolizovat jejich věčnost.[26] Jeho získávání a dopravování nebylo jednoduché, avšak Egypťané to zvládli i bez znalosti železa a zvedacího zařízení pouze s pomocí saní a jednoduše konstruovaných ramp: „V některých případech, jako při stavbě velkých chrámů se použilo jako lešení písku."[27]

Mezi charakteristické stavby ukazující a odhalující technologické vymoženosti nebo význam náboženství ve starověkém Egyptě řadíme mastaby, představující hrobky královských úředníků. Zhotovovány byly na pravoúhlém

---

[24] [Srov.] ATKINSON, Peter. *Rodinná encyklopedie Bible*. Praha: Česká biblická společnost, 2010. s. 19.
[25] [Srov.] GRÜNHUTOVÁ, Petra; JINDRÁČKOVÁ, Michaela; MÁCHA, Petr; HORKÁ, Vladimíra a KRÁLOVÁ, Veronika. *Hravý dějepis 6: pravěk a starověk: pro 6. ročník ZŠ a víceletá gymnázia: v souladu s RVP*. Praha: Taktik, 2015-2016. s. 49-56.
[26] [Srov.] JÖCKLE, Clemens; KERSTJENS, Christopher a ALTMANN, Lothar. *Stavební slohy ve světové architektuře: přehled vývoje architektury od starověku do dneška*. Praha: Mladá fronta, 2005. s. 17.
[27] SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura - svědectví dob: přehled vývoje stavitelství a architektury*. 3., dopl. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1987. s. 41.

půdorysu z na slunci sušených cihel, bahna nebo hlíny, které byly běžně k dispozici v nilské deltě. Zdi se k sobě mírně naklánějí a připomínají lavice před egyptskými domy. Na severní zdi se nacházel výklenek – nika, zdobený reliéfem zobrazujícím zemřelého při jídle. Interiéry mastab byly zdobeny živými reliéfy zachycujícími život zesnulého. Po období Střední říše, tj. kolem roku 1650 př. n. l. přestaly být mastaby běžné a začaly se objevovat nové stavby, představující monumentální hrobky faraonů, později i vysokých úředníků, nazývané pyramidy.[28] „Tyto mohutné stavby založené na čtvercovém půdorysu mající tvar jehlanu, jehož stěny jsou stupňovité. Vyvinuly se z mastab a jsou jediným ze sedmi starověkých divů světa, který se dochoval."[29] Vnitřky byly zdobeny nástěnnými malbami a reliéfy, zdůrazňujícími důležitost faraona a jeho spojení s bohy. Reliéfy též obsahovaly texty s modlitbami nebo obětními texty, jež měly chránit zesnulého faraona v posmrtném životě. Jako příklad lze uvést první stupňovitou pyramidu - Džoserovu v Gíze nebo kamennou Chufuvu (Cheopsovu) pyramidu, jež leží též v Gíze a měří neuvěřitelných 146 metrů.[30] Za vrcholy egyptského stavitelství jsou považovány chrámové komplexy obehnané zdí. „Vlastní chrám se tyčil na pravoúhlém, silně symetrickém půdorysu, který se vyznačoval četnými komorami a průchody. Reprezentativní sloupová řada zdůrazňovala vstup."[31] Sloupy často zobrazovaly rostlinné motivy, nejčastěji lotos a papyrus, a byly konstruovány do tvaru otevřeného nebo zavřeného květního kalichu.[32] Všechny chrámy nebyly stejné, avšak sdílely některé prvky, a to vstupní brány chrámu zdobené reliéfy a hieroglyfy – pylony, nádvoří pro rituály a obřady, sloupovou síň a svatyni. Chrámy lze podle způsobu stavby rozdělit na chrámy rovinné, stupňovité a skalní.[33] Společným prvkem pro téměř všechny důležité stavby byly sfingy. Monumentální kolosy bájných bytostí zobrazující lva s lidskou tváří, které stávaly u vstupů do chrámů a pyramid, měly funkci ochrannou a symbolizovaly královskou moc a sílu. Důkazem může být dochovaná Sfinga v Gíze stojící v blízkosti Cheopsovy pyramidy, jež byla původně součástí komplexu, jenž zahrnoval chrám a nádvoří.[34]

---

[28] [Srov.] BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník: (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997. s. 216.
[29] Tamtéž. s. 300.
[30] [Srov.] Tamtéž. s. 300.
[31] HÖCKER, Christoph. *Architektura: Christoph Höcker*. Brno. Computer Press: 2004. s. 14.
[32] [Srov.] JÖCKLE, Clemens; KERSTJENS, Christopher a ALTMANN, Lothar. *Stavební slohy ve světové architektuře: přehled vývoje architektury od starověku do dneška*. Praha: Mladá fronta, 2005. s. 25.
[33] [Srov.] SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura - svědectví dob: přehled vývoje stavitelství a architektury*. 3., dopl. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1987. s. 44.
[34] [Srov.] BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník: (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997. s. 176 a s. 329.

Ve srovnání těchto dvou starověkých kultur je důležité zmínit, že chrámy hrály velmi významnou roli. Zajímavé je, že se v Egyptě takřka nedochoval žádný z královských paláců. Staří Egypťané vnímali královské paláce spíše jako podružné stavby, naopak v Mezopotámii měly královské paláce stejně důležitou, ba od dob asyrských mnohem důležitější roli než svatyně.[35]

Mezi Orientem a Západem, v oblasti kolem Egejského moře, se ve druhém tisíciletí př. n. l. začínala formovat první kultura v Evropě. Tamní obyvatelé však vytvořili na různých, mořem izolovaných územích, svá společenská zřízení, která se i přes svou odlišnost shodovala způsobem života, klimatickými podmínkami i náboženstvím.[36] V tomto historickém údobí vzniká na krétském ostrově minojská kultura ovlivněná orientálními a egyptskými vlivy. Za její charakteristické znaky lze pokládat monumentální paláce s prvky labyrintu. Důkazem může být palác v Knóssu. Po zemětřesení, které pravděpodobně zničilo většinu staveb té doby, se dochovávají některé zdi i s freskami zobrazujícími přírodní motivy i výjevy ze života Kréťanů.[37] Na řecké pevnině se ve stejnou dobu formuje kultura mykénská, charakteristická mimo jiné stavbou velkých hradních paláců, s megaronem jako centrem paláce.[38] Velké hradní paláce bývaly panskými nebo panovnickými sídly a sloužily i jako sklady surovin, centra obchodu nebo politické a náboženské moci. „Na rozdíl od krétských paláců, které byly po staletí mírově propojeny, panovalo mezi mykénskými centry zpravidla konkurenční smýšlení."[39] Mykénské paláce se vyznačovaly mohutnými obrannými hradbami utvořenými z polygonálních kamenných bloků, menhirů, známých spíše jako kyklopské hradby.[40] Příkladem je nám mykénská citadela na poloostrově Peloponés s výhodnou polohou. Na nejvyšším vrcholu stával královský palác, do něhož vedly podzemní chodby z různých částí města. Pro vstup do města sloužila Lví brána.[41]

---

[35] [Srov.] SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura - svědectví dob: přehled vývoje stavitelství a architektury*. 3., dopl. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1987. s. 42.
[36] [Srov.] JÖCKLE, Clemens; KERSTJENS, Christopher a ALTMANN, Lothar. *Stavební slohy ve světové architektuře: přehled vývoje architektury od starověku do dneška*. Praha: Mladá fronta, 2005. s. 27.
[37] [Srov.] GRÜNHUTOVÁ, Petra; JINDRÁČKOVÁ, Michaela; MÁCHA, Petr; HORKÁ, Vladimíra a KRÁLOVÁ, Veronika. *Hravý dějepis 6: pravěk a starověk: pro 6. ročník ZŠ a víceletá gymnázia: v souladu s RVP*. Praha: Taktik, 2015-2016. s. 72.
[38] [Srov.] KOCH, Wilfried. *Evropská architektura: encyklopedie evropské architektury od antiky po současnost*. Praha: Ikar, 1998. s. 10.
[39] HÖCKER, Christoph. *Architektura*. Malá encyklopedie. Brno: Computer Press, 2004. s. 16.
[40] [Srov.] Tamtéž. s. 17.
[41] [Srov.] GRÜNHUTOVÁ, Petra; JINDRÁČKOVÁ, Michaela; MÁCHA, Petr; HORKÁ, Vladimíra a KRÁLOVÁ, Veronika. *Hravý dějepis 6: pravěk a starověk: pro 6. ročník ZŠ a víceletá gymnázia: v souladu s RVP*. Praha: Taktik, 2015-2016. s. 73.

Na území dnešní Itálie kolem řeky Tibery se začala v 8. století př. n. l. formovat civilizace, později nazývaná římská. Název vznikl z pojmu Roma Quadrata, jenž lze do češtiny přeložit jako čtvercový Řím. Název se používal k označení rané formy římského osídlení, které vznikalo na čtvercovém půdorysu.[42] Římské umění bylo významně ovlivněno Řeky, kteří dokázali předat své umělecké tvarosloví. Za efektivní a funkční technické konstrukce vděčí Římané Etruskům, kteří přišli na území Itálie pravděpodobně z východu.[43] Přes zcela primitivní počátky římské architektury, jež dokazují archeologické nálezy chýší ze dřeva, slámy a proutí, se stavitelství překlenulo ke stavbě monumentálních staveb, jako například paláců, chrámů, fór a divadel. Pokročilé cihlové stavitelství umožňovalo konstrukce rozsáhlých objektů, jako mostů a akvaduktů, přivádějících do měst vodu z okolních oblastí. Architekti následovali zásady římské architektury, kladli důraz na praktické využití, reprezentativní charakter a monumentalizaci významných historických mezníků. Sakrální stavitelství té doby přijalo křesťanské umění, a stalo se tak inspirací pro západní architekturu.[44]

Umění obou zmíněných evropských civilizací lze souhrnně pojmenovat antika. V českém pojetí chápeme, jako že je něco staré, starobylé.[45] Dědictví těchto dvou kultur přineslo tisíce unikátů. Práce se však zaměřuje pouze na klíčový zlomek toho, co se stalo funkční inspirací pro mnoho dalších staletí.

Ke společným prvkům řeckého a římského umění náleží chrámy. Ty ale v každém státě plnily jinou funkci. I když se antickým uměním Římané nechali inspirovat Řeky, nikdy nevznikla žádná sebemenší kopie řeckých svatyní.[46] V Řecku chrám oslavoval pospolitost občanů obcí, kteří chrám společnými silami vybudovali. V Římě naopak sloužil chrám jako nejen sakrální stavba, ale spíše jako reprezentace a oslava vlastní velikosti a moci. To znamená, že si chrám mohl nechat vybudovat i prostý jednotlivec. V obou kulturách byl chrám vnímán především jako svaté místo symbolizující přítomnost Boha. (Každý jeden byl zasvěcen nejčastěji jednomu bohu, našly se i chrámy zasvěcené více bohům, v Římě to byly například chrám Venuše

---

[42] [Srov.] SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura - svědectví dob: přehled vývoje stavitelství a architektury*. 3., dopl. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1987. s. 65.
[43] [Srov.] JÖCKLE, Clemens; KERSTJENS, Christopher a ALTMANN, Lothar. *Stavební slohy ve světové architektuře: přehled vývoje architektury od starověku do dneška*. Praha: Mladá fronta, 2005. s 39.
[44] [Srov.] KOCH, Wilfried. *Evropská architektura: encyklopedie evropské architektury od antiky po současnost*. Praha: Ikar, 1998. s. 30.
[45] [Srov.] BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník: (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997. s. 21.
[46] [Srov.] KOCH, Wilfried. *Evropská architektura: encyklopedie evropské architektury od antiky po současnost*. Praha: Ikar, 1998. s. 30.

a Romy nebo Panteon, ten byl zasvěcen všem bohům.)[47] Velký význam v dané době měly i stavby určené k trávení volného času a zábavě, zejména divadelní budovy. V Řecku sloužily především jako místa pro herní představení nebo jako politická shromaždiště. Řecká divadla stávala na místech s přirozeným sklonem svahu, římská divadla byla samostatnými stavbami. Oba typy divadel obsahovaly podobné prvky, jako je cavea, což je označení pro stoupající divácké řady, a orchestra, v překladu jeviště. Římským typem divadla byla malá, zcela zastřešená stavba – odeion, určena poezii a hudební produkci. Za daleko známější nástupce řeckých divadel lze považovat římské amfiteátry oválného tvaru, sloužící pro pořádání gladiátorských her. Nejznámějším amfiteátrem dnešní doby je římské Kolosseum.[48] Jedním z dalších typů staveb pro volný čas jsou veřejné lázně, nabízející sportovní a zábavní aktivity, též nazývané thermy. Jako poslední antický přínos se sluší zmínit označení vila. Původně tento pojem označoval zemědělské usedlosti, to se však změnilo přibližně v prvním století př. n. l., kdy tento typ staveb nabýval rysy architektury pro odpočinek a volný čas bohatých vrstev obyvatelstva.[49]

Ve stavitelství obou antických kultur se promítlo střídání třech architektonických řádů se svými charakteristickými prvky. První, dórský řád byl, dá se říci, robustní, jednodušší a méně zdobený než ostatní. Sloupy neboli stupce se nesly v duchu hranolů bez hlavic nebo s velmi jednoduchými, málo zdobenými hlavicemi. To se odráželo i v celkovém vzhledu staveb, které nebyly ornamentálně zdobeny. Jemnost a elegance byly typickými znaky iónského řádu. Sloupy se staly tenčími a vyššími. Zdobené a složitější kapitály dokládaly detailnější zdobení než u dórského řádu. Malby a reliéfy zdobily dekorativní pruhy na architrávech. Poslední a nejsložitější z řádů, korintský, se nesl v duchu složitosti, zdobnosti a propracovanosti. Na kapitálách lze nalézt vegetabilní výzdobu, zejména akantové listy. Tento typ sloupoví byl nejčastěji používán ke stavbám chrámů nebo památníků.[50]

Starověké umění nám zanechalo spoustu skvostů, k jejichž stavbě máme i dnes nemálo otázek. Jak byly přepravovány obrovské kamenné bloky z místa

---

[47] [Srov.] SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura - svědectví dob: přehled vývoje stavitelství a architektury*. 3., dopl. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1987. s. 84.
[48] [Srov.] HÖCKER, Christoph. *Architektura*. Malá encyklopedie. Brno: Computer Press, 2004. s. 22-23.
[49] [Srov.] Tamtéž. s. 23.
[50] [Srov.] KOCH, Wilfried. *Evropská architektura: encyklopedie evropské architektury od antiky po současnost*. Praha: Ikar, 1998. s. 16-20.

na místo je dodnes tajemstvím. Právě tento způsob mystiky zůstává živou součástí naší kultury, která nás neustále inspiruje k dalšímu poznání a tvorbě.

2.3 Vzhůru k nebesům prostřednictvím středověku

Zatímco byla u předchozích podkapitol časová dotace spíše odhadována, období středověku lze přesně časově zařadit, a to od rozpadu Západořímské říše kolem roku 476 našeho letopočtu do zániku Byzantské říše v roce 1453, jež byla dobyta Osmany, či do roku 1492, kdy byla Kolumbem objevena Amerika.[51]

V době, kdy Asie, Amerika, Afrika i Austrálie zůstaly v této době téměř nedotčeny, Evropa prošla obrovskými změnami a velmi rychlým vývojem.[52] Tato podkapitola stručně shrnuje klíčové architektonické styly éry, a to byzantskou architekturu, románský sloh, gotiku a renesanci.

Sloh byzantské architektury se vyvinul ve 4. století a trval až do pádu Konstantinopole v roce 1453. Je odrazem dědictví Byzantské říše, která se rozprostírala východně od říše Římské a byla centrem samotného počátku křesťanství. Byzantská architektura se vyznačuje monumentálními stavbami, jako jsou chrámy, nejčastěji baziliky a paláce na půdorysu volného nebo vepsaného kříže. Stavby byly často zdobeny majestátními kupolemi, pokládanými za symbol nebeské báně, a mozaikami různých odstínů mramoru. Mozaiky zdobily interiéry staveb na stěnách, sloupech i na podlahách.[53] Objekty vznikaly z malých pálených cihel, pokládaných na silnou vrstvu malty, někdy smíchanou s cihlovou drtí. Hlavní nosné prvky zpravidla tvořily otesané kameny, vytvářející uvnitř staveb hladké stěny, ideální pro barevnou výzdobu. Konstrukce kupolí se převážně skládala z cihel pokrytých hliněnou krytinou, připevněnou přímo na zděnou konstrukci. Tento sloh dominuje symetrií, zdůrazňováním výšky a spiritualitou.[54]

---

[51] [Srov.] MANDELOVÁ, Helena; KUNSTOVÁ, Eliška a PAŘÍZKOVÁ, Ilona. *Dějiny středověku a počátků novověku*. Vyd. 2. Ilustroval Jan TICHÝ. Liberec: Dialog, 2010. s. 4.
[52] [Srov.] SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura - svědectví dob: přehled vývoje stavitelství a architektury*. 3., dopl. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1987. s. 109.
[53] [Srov.] *Encyklopedie umění středověku*. Přeložil Edgar KNOBLOCH, přeložil Vladimír MIKEŠ, přeložil Jiří PECHAR. Světové dějiny (Odeon). Praha: Odeon, 1969. s. 30.
[54] [Srov.] SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura - svědectví dob: přehled vývoje stavitelství a architektury*. 3., dopl. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1987. s.109-120.

Byzantská architektura přetrvávala po dobu přibližně 1500 let a zanechala nám mnoho uměleckých skvostů, jakým je například Hagia Sofia čili chrám Svaté Moudrosti v dnešním Istanbulu. Architektura byzantské doby je jedním z mála slohů, jenž tak dlouhou dobu formoval kulturní prostředí mnoha společností, především východní Evropy.[55]

Když ve východní Evropě dominoval byzantský architektonický styl, v západní, jižní a střední Evropě se ruku v ruce s křesťanskou vírou od 11. století začínal formovat **sloh románský**.[56] Jak již z názvu vyplývá, v tomto stavebním stylu je patrné odkazování na latinské dědictví Říma. Umění této doby se vyvíjelo v oblastech, jež kdysi spadaly pod římské impérium, kde kámen po staletí sloužil jako hlavní stavební materiál.[57] Výsledný vzhled románských staveb nebyl však ve všech evropských zemích stejný. Jednotlivé regiony si přizpůsobovaly stavební techniky, konstrukční prvky i detaily staveb k obrazu svému. Dobové stavby byly dále ovlivňovány i kulturními vlivy, jako například byzantskou tradicí nebo vlivem islámu.[58]

Románská architektura byla využívána jak ke stavbě sakrálních budov, civilních objektů, v nichž žili tamní lidé, tak i ke konstrukcím mostů. Jak již bylo dříve zmíněno, primárním stavebním materiálem byl kámen, jehož technika získávání a opracovávání nebyla v době 11. století všude známa, stejně jako výroba cihel a vápna. V některých hojně zalesněných zemích funkci základní stavební hmoty tvořilo dřevo, jehož získávání a úprava nebyla ve srovnání s kamenem náročná. Vrcholem zvládnutí kamenných konstrukcí se stalo až 12. století. V tomto období se pozměnil předešlý ráz staveb a 12. století značně ovlivnilo následující architektonický sloh – gotiku.[59]

Charakteristickými stavbami pro dané období jsou rotundy a baziliky. Přestože mosty a civilní stavby hrály rovněž klíčovou roli pro formování následujícího architektonického slohu, ve svém významu byly spíše doplňkové.[60]

---

[55] [Srov.] SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura - svědectví dob*: přehled vývoje stavitelství a architektury. 3., dopl. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1987. s. 109-120.
[56] [Srov.] Tamtéž. s.135.
[57] [Srov.] HEROUT, Jaroslav. *Staletí kolem nás: přehled stavebních slohů*. 4., dopl. vyd. Praha: Panorama, 1981. s. 23.
[58] [Srov.] SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura - svědectví dob: přehled vývoje stavitelství a architektury*. 3., dopl. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1987. s.136.
[59] [Srov.] Tamtéž. s. 136.
[60] [Srov.] *Encyklopedie umění středověku*. Přeložil Edgar KNOBLOCH, přeložil Vladimír MIKEŠ, přeložil Jiří PECHAR. Světové dějiny (Odeon). Praha: Odeon, 1969, s. 65.

Kostelní stavby lze rozdělit na centrální a podélné. První skupina zahrnuje především rotundy, původně sloužící jako hradní kostely. Byly stavěny z kamene na půdorysu kruhu. Doplněny často bývaly válcovou nebo hranolovitou věží. Typicky zaklenuté stropy zdobily fresky zobrazující biblické příběhy tak, aby byly srozumitelné i pro ty, kteří neuměli číst, a sloupoví zdobené ornamenty.[61] Za nejznámější rotundu na našem území lze pokládat rotundu svatého Jiří na hoře Říp.

Podélné stavby můžeme dále rozdělit na jednolodní a vícelodní. Princip těchto staveb spočíval v jednoduchém půdorysu z dlouhé a vysoké centrální lodi a případně lodí bočních, oddělených sloupořadím. Jejich stropy se od trámové konstrukce a později křížových kleneb dostaly až k propracovaným žebrovým klenbám. Interiéry bazilik byly často tmavé kvůli malým jednoduchým oknům a tlustým zdím. Zdi bývaly zdobeny freskami s biblickými příběhy, přispívajícími k duchovní atmosféře. Ve srovnání s pozdějšími styly byla výzdoba skromná a minimální. Za jednu z nejvýznamnějších románských památek u nás lze pokládat trojlodní baziliku Nanebevzetí Panny Marie v Tismicích ve Středočeském kraji. [62]

Kamenné stavitelství se kromě církevních staveb využívalo i ke konstrukcím hradů a obytných budov. Pozůstatkem je věž Markomanka na Zvíkově nebo některé historické domy v Praze. Juditin most v Praze taktéž dokládá pokročilost stavební techniky tohoto uměleckého období.[63]

Období zvané **gotika** se začínalo formovat zhruba v roce 1150 našeho letopočtu ve Francii, odkud se postupně rozšiřovalo po celé Evropě. Do českých a německých zemí se však dostala až ve 13. století.[64] Svůj název historické údobí získalo v 16. století od italského architekta Giorgia Vasariho, který gotiku nepovažoval za umělecký styl, naopak se architektonickému odkazu germánského kmene Gótů vysmíval, představoval pro něj barbarství.[65]

---

[61] [Srov.] SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura - svědectví dob*: přehled vývoje stavitelství a architektury. 3., dopl. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1987. s.146.
[62] [Srov.] HEROUT, Jaroslav. *Staletí kolem nás: přehled stavebních slohů*. 4., dopl. vyd. Praha: Panorama, 1981. s. 30.
[63] SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura - svědectví dob*: přehled vývoje stavitelství a architektury. 3., dopl. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1987. s. 158.
[64] [Srov.] HEROUT, Jaroslav. *Staletí kolem nás: přehled stavebních slohů*. 4., dopl. vyd. Praha: Panorama, 1981. s. 50.
[65] [Srov.] HÖCKER, Christoph. *Architektura*. Malá encyklopedie. Brno: Computer Press, 2004. s. 78.

Gotika navázala na románský sloh téměř přes noc. Již u pozdně románských staveb byla sledována vertikalita, postupně se redukovala hmota opěrného systému a výška staveb se stále zvyšovala.

Typickými znaky gotiky jsou lomený oblouk, žebrová klenba, opěrný systém a tvary směřující vzhůru (vertikalita). Kromě žebrové klenby lze zahrnout mezi oblíbené také klenby valené, vytvářející tzv. tunely. K nejvíce využívaným stavebním materiálem pro tuto dobu patřil kámen a vysoké cihly. Gotická architektura byla doplněna plastickými detaily s figurální, zvířecí, či rostlinnou tematikou. Kromě nástěnných maleb bylo v interiérech využíváno také dřevěných obkladů či deštění. Pro gotickou architekturu je také typickým prvkem arkýř, jehož význam byl kombinovaný, zahrnoval funkční a estetické aspekty a přispíval k charakteru a propracovanosti staveb.[66]

Dalším neméně důležitým charakteristickým prvkem gotických staveb jsou vitráže, což jsou barevné skleněné panely, rozmístěné tak, že vytvářejí detailní a živé obrazy, často biblických příběhů. Vitráže byly důležitým prvkem katedrál a kostelů dané doby. V katedrálách a kostelích přispívaly k celkové atmosféře mystiky a osvětlování interiéru světlem filtrovaným různými barvami a vzory. Kromě vitráží nalézáme na gotických stavbách také kružby, což jsou ozdobné lomené oblouky s funkčním a dekorativním účelem, které mohou být umístěny nad okenními otvory, dveřmi či na stěnách v interiéru budovy. V řadě případů se setkáváme s vitráží umístěnou v kružbě, jež vytváří harmonický estetický celek.[67]

Gotika se především zaměřovala na sakrální stavby. Ty bývaly středem a dominantou měst. Vzhledem k velikosti a celkové náročnosti těchto staveb stavební práce probíhaly někdy i po celá staletí, proto snad neexistuje ani jediná katedrála, která by byla dokončena ve své době.[68] Důkazem může být délka stavby Katedrály svatého Víta, která započala za vlády Jana Lucemburského v roce 1344 a dokončena byla až v 19. století. I když je katedrála v gotickém stylu, jsou na ní k vidění i prvky stylů jiných, jako například baroka a renesance, a to vlivem po staletí měnících se uměleckých stylů.[69] V oblasti civilních staveb zaznamenala architektura větší uplatnění než v době předešlé. Zejména při zakládání měst

---

[66] [Srov.] HEROUT, Jaroslav. *Staletí kolem nás: přehled stavebních slohů*. 4., dopl. vyd. Praha: Panorama, 1981. s. 52.
[67] [Srov.] JÖCKLE, Clemens; KERSTJENS, Christopher a ALTMANN, Lothar. *Stavební slohy ve světové architektuře: přehled vývoje architektury od starověku do dneška*. Praha: Mladá fronta, 2005. s. 134.
[68] [Srov.] SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura - svědectví dob: přehled vývoje stavitelství a architektury*. 3., dopl. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1987. s. 158.
[69] [Srov.] HÖCKER, Christoph. *Architektura*. Malá encyklopedie. Brno: Computer Press, 2004. s. 79.

byly budovány obytné domy, opevnění, mosty a hrady, kde je nutno zmínit významný gotický majestát pro české země, a to hrad Karlštejn.[70]

Závěrem lze říci, že gotika reprezentuje vynikající architektonické umění a zanechala nezaměnitelnou stopu po celé Evropě. Způsob, jakým byly tyto monumentální kamenné stavby vybudovány a umístěny na svá místa, je i po staletích dechberoucí.[71]

2.4 Architektonická revoluce neboli novověká architektura

Nástup novověku představuje období dramatických změn a inovací, které formovaly svět a měly dlouhodobé důsledky pro vývoj lidské civilizace. Mezi hlavní události patří objevy nových kontinentů, především Ameriky Kryštofem Kolumbem roku 1492. Zároveň je tato událost považována za počátek novověku, přetrvávajícího až do 19. století.[72] Nová doba s sebou přinesla i zcela nové postavení umělců ve společnosti. Ti již nebyli anonymní, nýbrž se z nich stávali podnikatelé.[73] Tato kapitola přináší stručný přehled fenomenálních architektonických stylů v období novověku. Vzhledem k tomu, že se během 4. století stihlo vystřídat velké množství uměleckých stylů, podrobněji je charakterizován sloh renesance, baroka, klasicismu, romantismu a modernismu.

Zmíněná **renesance** se ve 14. století začala vyvíjet na území Itálie, jako revitalizace antického umění. Samotný pojem renesance lze přeložit jako znovuzrození či obroda antické kultury a umění.[74] V úplném počátku byl tento umělecký styl vnímán spíše jako italská doména spojená s prosperitou městských republik a jejich politikou.[75] Zajímavostí může být i fakt, že italská renesance probíhala současně s německou a francouzskou gotikou.[76] Z hlediska stavebních hmot a materiálů zaznamenáváme návaznost na předchozí období. Kámen, cihly

---

[70] [Srov.]. SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura - svědectví dob: přehled vývoje stavitelství a architektury*. 3., dopl. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1987. s. 159–162.
[71] [Srov.] Tamtéž. s. 170.
[72] [Srov.] Tamtéž. s. 203–206.
[73] [Srov.] BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník: (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997. s. 307.
[74] [Srov.] Tamtéž. s. 306.
[75] [Srov.] HÖCKER, Christoph. *Architektura*. Malá encyklopedie. Brno: Computer Press, 2004. s. 84.
[76] [Srov.] Tamtéž. s. 84.

a dřevo stále hrály nejdůležitější roli při konstruování budov, doplněny bývaly rákosem nebo sádrou. Architektonický názor se však změnil v oblasti prostoru, „který je pochopen jako určitý, pevný, jasný, uzavřený a geometricky zobrazitelný dostřednou perspektivou. Důležité byly statické prvky, horizontála, vertikála, čtverec, kruh, rovnoramenný trojúhelník a obrazce vznikající jejich slučováním."[77]

Renesanční architektura je primárně charakterizována logickým přístupem a jasnou strukturou. Je založena na využívání jednoduchých geometrických tvarů. Oproti středověkému pojetí antiky byl kladen větší důraz na přímý vztah k realitě, tj. k přírodě. Antické umění bylo vnímáno jako inspirativní příklad, zdroj.[78] Stavby měly vyvolávat pocit konstrukční jistoty, balance a klidu.[79]

Prvním stěžejním architektonickým typem se stal palazzo, vykonávající funkci sídla nebo paláce. Palazzo se objevoval buď jako vznešená veřejná stavba, sloužící účelům radnice, nebo jako soukromé sídlo městské šlechty. Takovéto stavby byly většinou třípodlažní komplexy vyznačující se elegantním designem s bohatou výzdobou, již tvořila sgrafita. Slovo lze přeložit jako škrábat, tudíž byly domy dekorovány technikou, při níž byla kresba vyškrábávána do omítky.[80] Zvláště důležitými jsou kostely. Městské bohatství současně představovalo i bohatství církve, proto se díky téměř nekonečným finančním prostředkům mohly stavět monumentální sakrální stavby, jejichž výstavba trvala extrémně dlouhou dobu. K typickým znakům se řadí nápadné a precizně zpracované fasády a kupole. Prototypem takové kruhové kupole je kopule chrámu sv. Petra v Římě.[81] Posledním typem staveb charakteristických pro toto období jsou někdy až nadpřirozeně luxusní vily s esteticky navrženými zahradami.[82]

Ke klíčovým osobnostem, podílejícím se svými díly na renesanční architektuře, patří Leon Battista Alberti, Andrea Palladio nebo známější Michelangelo Buonarroti, jenž přispěl především svým návrhem kupole baziliky sv. Petra v Římě.[83]

---

[77] BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník: (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997. s. 307.
[78] [Srov.] Tamtéž. s. 307.
[79] [Srov.] SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura - svědectví dob: přehled vývoje stavitelství a architektury*. 3., dopl. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1987. s. 213.
[80] [Srov.] BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník: (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997. s. 330.
[81] [Srov.] HÖCKER, Christoph. *Architektura*. Malá encyklopedie. Brno: Computer Press, 2004. s. 89–90.
[82] [Srov.] Tamtéž. s. 90-91.
[83] [Srov.] Tamtéž. s. 84.

Architektura doby renesance zaznamenala prudký vývoj, a díky tomu se již po dvou stech letech začala postupně proměňovat v další architektonický styl, jímž bylo **baroko**, v Evropě trvající od poslední čtvrtiny 16. století až do poloviny 18. století.[84] „Název byl odvozen od řeckého báros, neboli tíha, hojnost."[85] Baroko přejalo od předchozí renesance stavební druhy, které byly následně doplněny, např. o samostatná divadla, zemědělské dvory nebo bohatěji rozvinuté zahrady. Změnu doby zaznamenalo budování staveb tradičních, a to chrámy, paláce a zámky. Upouštělo se od uzavřených dispozic, hmoty byly organizovány do vybíhajících křídel. Tento styl umožnil vytváření rozsáhlých kompozic. Za největší přínos lze považovat pojetí široké krajiny, kde byla poloha některých sakrálních objektů volena tak, aby stavby byly viditelné z velké dálky.[86] Baroko přineslo nespočet monumentálních staveb, představujících velkolepost i dnes. Na našem území stále udivuje kostel sv. Mikuláše na Malé Straně nebo Klementinum v historickém centru Prahy z rukou bratří Dienzenhoferových. Ve světe stojí za vyzdvižení Bazilika sv. Petra ve Vatikánu, již navrhl a realizoval italský architekt Giovanni Lorenzo Bernini.[87] Zvláště pro jižní Čechy se stal klíčovým pojem selské baroko. Zedníci té doby kopírovali na stavbách známé barokní prvky na fasády venkovských staveb, především na jejich štítech. Tehdy se nejednalo o anonymní tvorbu, autoři byli často ve své době známí, a někde je dokonce známe dodnes. Příkladem můžeme jmenovat jihočeskou vísku Holašovice, pomyslnou výstavní skříň umění selského baroka, nebo bývalý hostinec v Šumavských Hošticích č.p. 25, o jehož stavbu se zasloužil Jakub Bursa. Na štítu právě zmíněného domu můžeme vidět typické Bursovy stromky.[88]

Jako reakce na extravagantnost a dramatické efekty baroka se v evropské architektuře objevuje od 18. století **klasicismus**, jenž představuje návrat k jednoduchosti a klidné harmonii antické architektury. Svým způsobem je klasicismus posledním celistvým dobovým slohem měšťanské třídy. Blokovité hmoty staveb byly členěny pilastry a římsami. Sloupové řády, ačkoli již ne tak zdobné, nově nabyly i konstrukčního významu. Už nejen dekorovaly

---

[84] [Srov.] SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura - svědectví dob: přehled vývoje stavitelství a architektury*. 3., dopl. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1987. s. 259.
[85] [Srov.] BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník: (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997. s. 39.
[86] [Srov.] SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura - svědectví dob: přehled vývoje stavitelství a architektury*. 3., dopl. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1987. s. 273.
[87] [Srov.] Tamtéž. s. 292.
[88] [Srov.] PIKOUS, Miroslav. *Baroko a selské baroko* [online]. Selské baroko. Šumavské Hoštice, 2004. [cit. 2024-03-04]. Dostupné z: http://www.selskobaroko.cz/selskebaroko/barokoaselske.htm.

fasády, ale také budovy staticky podpíraly. Nejednotnost klasicismu způsobil rozpor, zda se má architektura inspirovat spíše Řeckem či Římem. Obě kultury jsou hluboce spjaty s antikou, ale zároveň se výrazně liší ve stavebních principech.[89] Umění klasicismu lze obdivovat při pohledu na Buckinghamský palác v Londýně nebo na bývalou hospodářskou usedlost, vilu Bertramku v Praze. Nejefektivněji se však klasicismus projevil v plánování měst, kde překonává konvenční koncentraci antických prvků na samostatných budovách a vytváří široké, přehledně uspořádané uliční osy se symetrickým uspořádáním a výraznými středovými body. Příkladem právě takto uspořádaného města může být nedaleký německý Mnichov nebo anglické město Bath.[90] Již v této době můžeme zaznamenat experimenty s neobvyklými materiály, jako jsou železo a sklo, které následně našly své uplatnění při výstavbě mostů, výškových budov nebo oranžerií a skleníků. Důkazem může být železná konstrukce Eiffelovy věže v Paříži nebo výstavní hala Crystal Palace v Londýně.[91] Dalším zmíněným směrem, probíhajícím souběžně s klasicismem, ale zároveň protikladným, na základě dobových názorů, je romantismus. Romantismus lze charakterizovat jako směr kladoucí důraz na individualitu, emocionální prožitek a národní identitu.[92] Na rozdíl od klasicismu, který využíval jednoduché formy a symetrii, romantismus uplatňoval různorodé stylové prvky z předchozích období, upravovaných tak, aby vyjádřily romantický ideál. Detaily často spjaté s přírodními motivy ústícími k nápadné ornamentice měly evokovat pocit propojení s přírodou. Charakteristickou romantickou stavbou je např. hrad Windsor ve Velké Británii, jenž posloužil jako inspirace pro přestavbu jihočeského zámku v Hluboké nad Vltavou. K typickým stavbám této doby můžeme dále zařadit i budovy muzeí a památníky, symbolizující zmíněnou národní identitu, nebo nádraží a průmyslové stavby. V Česku lze najít romantické prvky na mnoha stavbách, např. Obecní dům v Praze nebo některé lázeňské domy v Karlových Varech.[93]

Koncem 19. a počátkem 20. století se jako reakce na historické architektonické styly a konvenční design vyvíjí **modernismus**. Ten jde ruku v ruce s průmyslovou revolucí, a přináší tak nové technologie. Modernistická architektura

---

[89] [Srov.] JÖCKLE, Clemens; KERSTJENS, Christopher a ALTMANN, Lothar. *Stavební slohy ve světové architektuře: přehled vývoje architektury od starověku do dneška*. Praha: Mladá fronta, 2005. s. 173.
[90] [Srov.] Tamtéž. s.175.
[91] [Srov.] Tamtéž. s.128.
[92] [Srov.] BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník: (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997. s. 315.
[93] [Srov.] SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura - svědectví dob: přehled vývoje stavitelství a architektury*. 3., dopl. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1987. s. 353–363.

se zaměřuje především na minimalismus, funkčnost, čisté linie a jednoduchost, ornamenty a zdobné dekorace jsou naopak spíše odmítány. Experimenty s novými, odolnějšími materiály, kterými bylo železo, sklo, beton nebo ocel, a konstrukčními technikami umožňovaly vytvářet nové typy budov na malých pozemcích, reflektující požadavky moderního života s cílem dosáhnout vysoké úrovně funkčnosti a kvality prostředí jak v interiérech, tak vně budov. Tyto aspekty se vzájemně prolínaly a ovlivňovaly.[94] Typickými stavbami pro modernismus jsou budovy s často výrazně dominující výškou, mrakodrapy, jejichž výstavba by nebyla možná bez vynálezu výtahu. I přestože první mrakodrapy vznikaly v americkém Chicagu, newyorský Manhattan představuje vrchol výškové architektury.[95] Dalšími charakteristickými modernistickými stavbami byly např. obytné domy, kancelářské budovy, průmyslové objekty nebo veřejné budovy, jako nemocnice a školy.[96]

Proti rigiditě a sterilnosti modernismu se na konci 20. století ohradil **postmodernismus**, který se vyznačoval experimenty s různými styly, ironií a nekonvenčními formami ve stavitelství. Příkladem může být Pompidou Center v Paříži, jež je charakteristické vyčnívajícím barevným potrubím a otevřeným designem, jenž odhaluje interní funkce budovy. U nás můžeme za stavbu současnosti označit Tančící dům v Praze připomínající dvojici tančících osob. Právě stavby smýšlející tímto směrem otevřely brány současné architektuře, která reflektuje proměny společnosti a nově vznikající technologie. Současná architektura se čím dál více zaměřuje na udržitelnost staveb a ohleduplnost k životnímu prostředí. Čím dál více se využívá obnovitelných zdrojů a důraz je především kladen na energetickou účinnost a opětovné využití materiálů za účelem redukování negativního dopadu na životní prostředí.[97]

---

[94] [Srov.] CURTIS, William J.R. *Architektur im 20. Jahrhundert*. Studttgart: Deutsche Verlags-Anstalt GmbH, 1989. s. 21.
[95] [Srov.] HÖCKER, Christoph. *Architektura*. Malá encyklopedie. Brno: Computer Press, 2004. s. 133-134.
[96] [Srov.] SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura - svědectví dob: přehled vývoje stavitelství a architektury*. 3., dopl. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1987. s. 384–385.
[97] [Srov.] HÖCKER, Christoph. *Architektura*. Malá encyklopedie. Brno: Computer Press, 2004. s.156–158.

3 Cesty za architekturou ve vzdělávání

„Výuka architektury na školách chybí. Je to přitom jediný způsob, jak naučit děti chápat vztah člověka k prostoru."[98] Jak je zřejmé z proslovu bývalého ministra školství, architektura nemá ve vzdělávacím systému své pevně ukotvené místo. Sám název kapitoly napovídá, že se tato část ponese v duchu hledání možných cest architektury ve vzdělávacím systému a výtvarné výchově.

3.1 Odraz architektury ve vzdělávacím systému

I přesto, že téma architektury prolíná Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání, dále jen RVP ZV, samotný pojem architektura nemá ve vzdělávacím systému své pevně zafixované místo a ani vlastní vyučovací předmět. V některých průřezových tématech však její přítomnost registrovat lze. Podíváme-li se blíže na RVP ZV, jedním z příkladů může být Enviromentální výchova. Bohužel i v tomto případě je význam životního prostředí omezen ve větší míře na prostředí přírodní a vystavěný prostor je začleněn spíše minimálně.[99] Na prvním stupni se s architekturou jako námětem do výuky setkáváme jen povrchně ve 4. a 5. ročníku, a to ve výuce vlastivědy, spadající do vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. Právě tato oblast se architektury dotýká prostřednictvím zkoumání interakce člověka se svým prostředím a kulturním kontextem. Na druhém stupni se žáci seznamují s architekturou ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost, a to během hodin dějepisu a výchovy k občanství, nebo ve vzdělávací oblasti Umění a kultura, jejíž součástí je hudební a výtvarná výchova. V dalších stupních vzdělávání si žáci mohou prohloubit své znalosti prostřednictvím volitelných předmětů.[100]

V aktuální verzi RVP ZV, platné od června 2023, se pojem architektura neobjevuje ani jednou. Na tuto problematiku odkazovala i M. Pražanová ve svém článku již

---

[98] LIŠKA, O. Ministr Liška podepsal memorandum o vzdělávání a architektuře. 2009.
[99] STARÁ, Kristýna a PECHOVÁ, Zuzana. *Architektura ve vzdělávání - podpora zapojování architektury a kultury prostředí do výukových systémů*. Výtvarná výchova. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2015, roč. 55/2015, č. 3-4, s. 11-13.
[100] RVP ZV. *Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání.* In: *Edu.cz* [online]. Praha: MŠMT [cit. 2024-03-04]. Dostupné z: https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/

v roce 2011.[101] Jako „skryté“ téma bychom architekturu mohli najít v následujících vzdělávacích oblastech:

Člověk a jeho svět

- Místo, kde žijeme
    - domov – prostředí domova, orientace v místě bydliště,
    - škola – prostředí školy, okolí školy,
    - obec (město), místní krajina – minulost a současnost obce (města), význačné budovy, dopravní síť,
    - Evropa a svět – kultura, cestování.
- Lidé a čas
    - orientace v čase a časový řád – dějiny jako časový sled událostí,
    - současnost a minulost v našem životě – bydlení,
    - regionální památky – péče o památky, lidé a obory zkoumající minulost.

Umění a kultura

- Výtvarná výchova – umělecká díla

Průřezová témata, jako Osobnostní a sociální výchova, již zmíněná Enviromentální výchova či Multikulturní výchova, podporují začlenění problematiky architektury do jednotlivých předmětů, přičemž lze vyhledávat širší souvislosti, například působení architektury na člověka nebo vliv architektury na životní prostředí. [102]

Jak již bylo řečeno, architektura nemá ve vzdělávacím systému své místo. Právě na „absenci architektonického vzdělání v rámcových vzdělávacích programech“[103] se v roce 2016 snažila upozornit Česká komora architektů ve spolupráci s dalšími zainteresovanými lidmi na setkání OTTA (Otevřený think-tank architektů). Ze zprávy vyplývá, že i přes dosavadní aktivity a úsilí není dosaženo

[101] [Srov.] CHODURA, Radko a PRAŽANOVÁ Markéta. *Architektura ve výtvarné výchově?* Výtvarná výchova. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2011, roč. 51, č. 3-4, s. 7-9.
[102] [Srov.] STARÁ, Kristýna a PECHOVÁ, Zuzana. *Architektura ve vzdělávání - podpora zapojování architektury a kultury prostředí do výukových systémů.* Výtvarná výchova. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2015, roč. 55, č. 3-4, s. 12.
[103] [Srov.] ČESKÁ KOMORA ARCHITEKTŮ. *Vzdělávání dětí a mládeže v architektuře.* [online]. Dostupné z: https://www.cka.cz/sluzby/clenum/otta/vzdelavani-deti-a-mladeze-v-architekture.pdf [cit. 2023-03-04]. s. 2-4.

většího zapojení tématu architektury do vzdělávání a nedochází k prosazení kroků zajišťujících systematickou implementaci garantovanou státem. Architektura tak zůstává výhradně závislá na iniciativách architektů, neziskových organizací nebo osvícených pedagogů. Zapojení dětí do úvah o rozvoji jejich prostředí není dostatečné a témata jsou jen zřídka aplikována v praxi. Chybí metodika a učitelé nejsou informováni o možnostech zapojení architektonických témat, což vede k jejich nezájmu o tuto oblast vzdělávání.[104]

3.2 Architektura ve výtvarné výchově

Ve výtvarné kultuře jsou sdruženy všechny výtvarné projevy, které vytvořil člověk. Do této kategorie se promítá i to, „jak a čím člověk žije – mezilidské vztahy, příroda, životní prostředí a výrobky, lidská sídla."[105] Architektura představuje nedílnou součást hmotné kultury a považuje se za umění ob ohacující lidský život. Podobně jako ostatní formy výtvarného umění vyjadřuje i architektura úroveň společnosti. Lze tedy říci, že je důležitou složkou sociálního a životního prostředí, a proto by měla být plnohodnotně zahrnuta do vzdělávacích systémů.[106]

Vědomí společnosti o významu výtvarné výchovy je dlouhodobé, avšak její začleňování do vzdělávacích systémů představuje problém. Počet hodin vymezených pro výtvarnou výchovu na základních školách spíše klesá. Výtvarná výchova není veřejností chápána jako rozšiřování povědomí o kultuře a společnosti, nýbrž jako předmět výhradně tvůrčí.[107] Často veřejnost opomíjí fakt, že výtvarná výchova slouží především k podpoře kreativity, experimentování, samostatnosti a sebevědomí ve vlastním výtvarném projevu žáků, imaginace nebo tvořivosti.[108] Přitom právě tvořivost se považuje za klíčový prvek výtvarné výchovy, a je tedy jednoduše propojitelná s výukou architektury, přičemž architektura je hlavním tématem této

---

[104] [Srov.] ČESKÁ KOMORA ARCHITEKTŮ. Vzdělávání dětí a mládeže v architektuře. [online]. Dostupné z: https://www.cka.cz/sluzby/clenum/otta/vzdelavani-deti-a-mladeze-v-architekture.pdf [cit. 2023-03-04]. s. 2.-4.
[105] ROESELOVÁ, Věra. *Linie, barva a tvar ve výtvarné výchově. Praha: Sarah, 2004. s. 28.*
[106] [Srov.] STARÁ, Kristýna a PECHOVÁ, Zuzana. *Architektura ve vzdělávání - podpora zapojování architektury a kultury prostředí do výukových systémů.* Výtvarná výchova. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2015, roč. 55/2015, č. 3-4, s. 13.
[107] [Srov.] READ, Herbert Edward. *Výchova uměním.* Teorie a kritika (Odeon). Praha: Odeon, 1967. s. 323.
[108] [Srov.] RVP ZV. *Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání.* In: *Edu.cz* [online]. Praha: MŠMT [cit. 2024-03-04]. Dostupné z: https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/ s. 81.

diplomové práce. Téma samo o sobě představuje bohatý zdroj inspirace pro výtvarnou výchovu na prvním stupni základní školy. Nicméně se s touto problematikou v praxi příliš často nesetkáváme, jelikož učitelé nemají dostatek námětů pro výuku výtvarné výchovy, a tak se během vyučování uchylují k tradičním tématům, jako mohou být státní svátky nebo roční období.

Tvůrčí aktivity, jako jsou návrhy staveb, urbanistické plány měst nebo prostorová tvorba, přispívají k celkovému rozvoji osobnosti a vyžadují aktivní zapojení dětí do procesu poznávání a prožívání světa, namísto pouhého pasivního přijímání informací.[109] Zájem o architekturu lze podnítit prostřednictvím prožitkového procesu, kdy žák vnímá barvy a tvar, zkoumá téma a obsah a porovnává různé formy všemi smysly. Zároveň uvažuje o souvislostech mezi svým životem, architekturou a výtvarným vyjádřením.[110] Tento fakt potvrzuje i Roeselová svým tvrzením: „To, co dítě výtvarně sděluje, vyrůstá z jeho prožitků a zkušeností, z citového bohatství, ze schopnosti zaměřeně užívat barvy, linie a tvary. Vzniká osobní poselství, jehož účinky nezle zaměňovat s líbivostí."[111]

Myšlenka potřeby začleňování architektury a stavební kultury do všech stupňů vzdělávání vznikla již v roce 2015 jako reakce na nedostatečné povědomí žáků v této problematice. Architektura tak může být předávána jako prvek rozvoje kreativity, představivosti a tvořivosti, přičemž žáci v průběhu činnosti vymýšlejí nové koncepty, na jejichž konci vzniká nový originální produkt. Také pochopení prostoru a formy může být předlohou pro lepší porozumění ve vlastní tvorbě, především trojrozměrné aktivity, jako modelování, tvorba objektů a prostorová tvorba jsou vhodné pro architektoniku.[112] Povědomí o historických a kulturních kontextech v rámci studia architektury umožňuje žákům lépe pochopit období, kdy vznikaly různé styly a díla. Praktická aplikace znalostí při úvaze nad vlastním dílem bývá často propojena i s ostatními vyučovacími předměty, např. matematikou a historií, a napomáhá tak efektivnějšímu způsobu zpracování dané problematiky, ať už se týká urbanismu nebo vlastní konstrukce stavby.[113]

---

[109] [Srov.] ROESELOVÁ, Věra. *Linie, barva a tvar ve výtvarné výchově.* Praha: Sarah, 2004. s. 32.
[110] [Srov.] ROESELOVÁ, Věra. *Didaktika výtvarné výchovy*. Texty pro distanční studium. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 2003. s. 37.
[111] Tamtéž. s. 37.
[112] [Srov.] HOSMAN, Zdeněk. *Didaktický skicář: výtvarné činnosti ve výtvarné výchově.* České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2007. s. 60.
[113] [Srov.] STARÁ, Kristýna a PECHOVÁ, Zuzana. Architektura ve vzdělávání - podpora zapojování architektury a kultury prostředí do výukových systémů. Výtvarná výchova. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2015, roč. 55/2015, č. 3-4, s. 11-12.

Architektura má rovněž vliv na formování estetického vnímání a postojů k okolnímu prostředí. Podporuje smyslovou zkušenost všemi smysly. Její vnímání se obvykle neomezuje pouze na zrak, ale také hmat při zkoumání různých povrchů a materiálů, sluch může napomoci lepšímu porozumění akustice prostoru, nebo čich, prostřednictvím něhož získáváme povědomí o vůních materiálu nebo o vlhkosti vzduchu.[114] Závěrem lze říci, že téma architektury je vhodné pro mezipředmětové projekty, jež mohou zahrnovat estetickou složku právě ve výtvarné výchově.

[114] [Srov.] STARÁ, Kristýna a PECHOVÁ, Zuzana. *Architektura ve vzdělávání - podpora zapojování architektury a kultury prostředí do výukových systémů.* Výtvarná výchova. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2015, roč. 55/2015, č. 3-4, s. 12.

4 Otisk architektury ve výtvarně didaktických příručkách a oborových publikacích

Učební materiály pro pedagogy a žáky jsou koncipovány za účelem vzdělávání a inspirace čtenářů. Čtením těchto publikací se žáci seznamují s novými informacemi a hravou formou si je též osvojují. Vydávání literárních pramenů zaměřených na přiblížení architektury dětským čtenářům bylo dlouho zanedbáváno i přesto, že pomáhá rozvíjet všeobecné znalosti o kultuře a okolním prostředí. V současné době se s tématem architektury můžeme setkat jak v příručkách pro pedagogy, tak i v publikacích určených přímo dětem. Tato kapitola je rozdělena do dvou podkapitol, přičemž první se bude zabývat architekturou v publikacích pro pedagogy a druhá literaturou pro děti a mládež.

4.1 Téma architektury v publikacích pro pedagogy

Nakladatelství SPN vydalo značné množství příruček pro učitele výtvarné výchovy. Jednou z nich, kde se objevuje téma architektury, je publikace s názvem Základy výtvarné výchovy. Učebnice věnovaná studentům pedagogických fakult je rozdělena do 7 kapitol, které se postupně zabývají tématy výtvarného projevu, materiálů a technik, výtvarným studiem přírody, prací z představ a imaginace, užitou grafikou, užitou dekorativní tvorbou a v závěru i tvorbou a ochranou životního prostředí. Tento pestrý přehled dále nabízí vhled a inspiraci pro výuku výtvarné výchovy právě v oboru architektury, a to konkrétně architektonickou kompozicí, urbanismem, tvorbou interiérů a designem v kapitole č. 7.[115]

Dalšími metodickými příručkami z nakladatelství SPN jsou publikace s názvem Výtvarná výchova. Ty jsou tentokrát určeny učitelům na prvním stupni základních škol. Ve svém celkovém obsahu nabízejí vhled do výtvarné problematiky nejdříve v 1. a 2. ročníku, později i ve 3. a 4. ročníku ZŠ. Jak se uvádí v minulé kapitole, téma architektury bylo zařazeno ke kapitole zabývající se výchovou modelováním a organizací prostoru. Jinak tomu není ani v tomto případě.[116] „Na nejnižším stupni se prvotní vnímání a organizace prostoru řeší prostřednictvím

[115] [Srov.] ZDENĚK, Mirko. *Základy výtvarné výchovy: Učebnice pro pedagogické fakulty.* Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.
[116] MACKO, Anton. *Výtvarná výchova v 3. a 4. ročníku základní školy: metodická příručka.* V SPN 1. upr. vyd. Metodické příručky. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. s. 79.

hravých činností, jakými jsou např. jednoduchá reliéfní znázornění přírodního okolí žákova bydliště nebo vytváření omezeného obytného prostoru."[117]

Pracovní sešity od autorky Hany Dvořákové, určené žákům 1. – 3. a 4. – 5. ročníku vyšly sice už v roce 1996, ale i v současnosti nám mohou posloužit jako zdroj inspirace pro hodiny výtvarné výchovy. Sešity systematicky rozvíjejí žáky pomocí postupných kroků obsahujících úkoly k zamyšlení i tvořivou činnost. V pracovním sešitu pro 1. – 3. ročník nalezneme kapitolu věnující se místu, kde žijeme, ulici a domu, což je ruku v ruce s RVP. Pracovní sešit pro žáky 4. – 5. tříd se částečně zaměřuje na urbanismus, fasády budov a městský vzhled.[118]

Nápadník do hodin výtvarné výchovy od Petry Jašurkové představuje soubor metodických listů a vysvětlivek, který je věnován jak žákům 1. stupně, tak i 2. stupně ZŠ. Kniha se skládá ze dvou částí, z nichž první se věnuje dějinám výtvarného umění a druhá představuje žákům obrazně vizuální prostředky. Prostřednictvím příprav je architektura krátce představena až v posledním metodickém listu, jehož cílem je nákres města.[119]

4.2 Téma architektury v literatuře pro děti a mládež

Téma architektury se v publikacích pro pedagogy zřídka objevovalo již v minulém století, stejně tomu nebylo v literatuře pro děti a mládež. Zmínky o architektuře zpracované tak, aby jim děti rozuměly, můžeme nalézt např. v Šamšulově výtvarné čítance pro 2. - 5. ročník z roku 1996. Ze závěrečného resumé je zřejmé, že Šamšulova Obrazárna v hlavě zahrnuje široké spektrum výtvarně estetických témat spojených s přírodním prostředím, uměním a kulturou, včetně člověkem vytvořených objektů a architektury.[120]

Podstatou architektury a prací architektů se zabývá kniha s názvem K čemu jsou architekti od Karolíny Jirkalové a Ondřeje Duška z roku 2018. „V této knížce bychom

---

[117] VOSEČEK, Jan; POUPA, Vladimír a HELLEROVÁ, Miloslava. *Výtvarná výchova v 1. a 2. ročníku*. 3. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. s. 128.
[118] DVOŘÁKOVÁ, Hana. *Výtvarná výchova: pracovní sešit pro 1.-3. ročník*. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 1996.
[119] JAŠURKOVÁ, Petra. *Nápadník do hodin výtvarné výchovy: nápadník pro ty, kdo skrze vlastní tvorbu chtějí pochopit, co nám sděluje tak zvané "abstraktní umění"*. Učitelův autopilot. Brno: Edika, 2015.
[120] ŠAMŠULA, Pavel. *Obrazárna v hlavě: [učebnice pro základní školy včetně základních škol s výukou podle vzdělávacího programu obecná škola]*. Učebnice pro základní školy. Praha: Práce, 1996.

Vám rádi ukázali, že se na architekturu můžeme dívat i jinak než jen „líbí – nelíbí“, že každé konkrétní řešení má svůj důvod. A že odhalovat, proč jsou domy a prostory kolem nás vymyšleny a navrženy zrovna takhle, je docela dobrodružné.“[121] Více než na historický kontext vzniku se větší důraz klade na zdůraznění funkčnosti a modernosti budov. Pro čtenáře může být poutavý i komplexní pohled na práci architekta, který představuje popis procesu tvorby od nápadu až po samotnou realizaci. Zároveň kniha ukazuje architekturu jako spojení vědy a umění.

Publikací zabývajících se historií architektury a přehledy architektonických slohů již nalezneme více, avšak i tyto publikace vznikaly celkem nedávno. V roce 2014 byla vydána kniha Od jeskyně ke katedrálem Ondřejem Šefců, odborným pracovníkem Národního památkového ústavu. Příručka pro hravé architekty s bohatě ilustrovanými komiksovými příběhy popisuje různé významné chvíle v dějinách architektury a vysvětluje mnoho zásadních architektonických pojmů hravou formou.[122] Změnu způsobu života lidí v průběhu tisíciletí a cestu časem z pravěku do současnosti ukazuje také bohatě ilustrovaná kniha pro děti Z chýší do mrakodrapů od německé autorky Christine Paxmann. Kniha přináší klíčové okamžiky z historie stavitelství spojené s významnými stavbami a objasňuje, co je činí tak markantními.[123] Téma historie nadále rozpracovává i kniha Objevujeme architekturu od Eduarda Altarriby. Stejně jako ostatní, i tato kniha je jakýmsi krásně ilustrovaným průvodcem procesu vzniku budov kolem nás a rovněž zmiňuje i tvůrce, již za těmito díly stojí. Kniha obsahuje fascinující informace o skromných obydlích až po monumentální skleněné věže. Originální ilustrace jakoby oživují sdělené informace. Publikace zároveň popisuje práci architektů, podobně jako K čemu jsou architekti od Jirkalové a Duška.[124] Další knihou přibližující historii architektury dětem je Umění vnímat architekturu pro děti a rodiče od Michaela Třeštíka. Kniha se nesnaží čtenáře poučovat nýbrž shrnout podstatné informace a vzbudit zájem o okolní prostředí.[125]

Tématem moderní a současné architektury se zabývá původně v Polsku vydaná kniha D.O.M.E.K. od autorské dvojice Aleksandry a Daniela Mizielińských z roku

---

[121] DUŠEK, Ondřej a JIRKALOVÁ, Karolína. *K čemu jsou architekti*. Praha: Jakost, 2018.
[122] ŠEFCŮ, Ondřej. *Od jeskyně ke katedrále: příručka pro hravé architekty*. Praha: Grada, 2014.
[123] PAXMANN, Christine. *Z chýší do mrakodrapů: historie architektury pro děti*. Ilustroval Anne IBELINGS, přeložil Hana VAŠKOVÁ. V Brně: CPress, 2019.
[124] ALTARRIBA, Eduard a BARDÍ I MILÀ, Berta. *Objevujeme architekturu*. Přeložil Veronika LÁSKOVÁ. Praha: Grada, 2019.
[125] TŘEŠTÍK, Michael. *Umění vnímat architekturu pro děti a rodiče*. Ilustroval Věra VYBÍRALOVÁ. Praha: Motto, 2020.

2014. Do češtiny ji přeložil Pavel Peč, jenž k původním písmenům přidal význam: Důvtipná Obrázková Mozaika Efektivních Konstrukcí. Z úvodního přehledu je patrné, že kniha dětem představuje různé koncepty rodinných domů. Obsahuje krátký úvod, mapu Evropy a světa, legendy a ukázky 35 budov sloužících k různým účelům. Domy jsou prezentovány zvnějšku i uvnitř s lidskou postavou pro lepší představu měřítka. Ručně kreslené a počítačově vytvořené ilustrace se vyznačují pestrou paletou barev.[126]

Všechny zmíněné publikace jsou psány tak, aby jim rozuměly především děti, a proto mohou posloužit jako vhodný zdroj inspirace a předloha pro projektové vyučování architektury nebo jako samostatný námět do hodin výtvarné výchovy na 1. stupni ZŠ.

[126] MIZIELIŃSKA, Aleksandra a MIZIELIŃSKI, Daniel. *D.O.M.E.K.: důvtipná obrázková mozaika efektních konstrukcí*. Praha: Jana Kostelecká, 2014.

5 Výtvarně projektové vyučování

V současném školním prostředí nabývá metoda projektového vyučování stále větší obliby. Projekty jako takové učí žáky aplikovat předchozí znalosti z jednotlivých předmětů do konkrétních témat a získávat tak nové zkušenosti prostřednictvím praktických činností. Definice projektového vyučování se liší mezi jednotlivými autory, kdy každý z nich přistupuje k projektům s odlišným pohledem, avšak všichni sdílí společnou myšlenku.

Navzdory tomu, že se pojem projektové vyučování může zdát relativně moderní, jeho myšlenky a přístupy mají kořeny hluboko ve více než stoleté historii. Koncept seskupování učiva se objevuje již v dílu Škola hrou od Komenského, zdůrazňující důležitost interaktivity a propojení výuky s praktickým životem.[127] Samotný pojem projektová metoda se ale poprvé objevuje až na přelomu 19. a 20. století, kdy pedagogické odvětví zažívá renesanci. V té době se tradičnímu způsobu vzdělávání ve škole vytýkala jednotvárnost, omezující svobodu žáků a nerespektující jejich zájmy a osobní zkušenosti.[128] Základní idea projektového vyučování se postupem času příliš nezměnila, dnes se na samotný projekt nahlíží jako na *,,komplexní praktickou úlohu spojenou se životní realitou, kterou je nutno řešit teoretickou i praktickou činností, která vede k vytvoření adekvátního produktu.''* [129] Obecně lze říci, že projektové vyučování může být v dnešní době zařazeno do jakéhokoliv předmětu, ať už se jedná o český jazyk, matematiku, vlastivědu nebo výtvarnou výchovu.[130]

V průběhu sedmdesátých let dvacátého století si mnozí výtvarní pedagogové uvědomovali, že se u dětí začíná projevovat povrchní vnímání světa a nedostatek zájmu o mezilidské vztahy, proto se začali zaměřovat nejen na samotnou podstatu věcí, ale především na jejich vzájemné souvislosti, implikující porozumění okolnímu světu, a chtěli tak rozvinout hlubší vztah k němu. Hledali tedy témata, která by mohla nabídnout širší perspektivu k zamyšlení. Hlavní podstatou byl návrat

---

[127] [Srov.] COUFALOVÁ, Jana. *Projektové vyučování pro první stupeň základní školy: náměty pro učitele*. Praha: Fortuna, 2006, s. 7.
[128] [Srov.] VALENTA, Josef. *Pohledy: projektová metoda ve škole a za školou*. Praha: IPOS ARTAMA, 1993, s. 2.
[129] MAŇÁK, Josef a ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003, s. 168.
[130] [Srov.] VALENTA, Josef. *Pohledy: projektová metoda ve škole a za školou*. Praha: IPOS ARTAMA, 1993. s. 11.

k prvním krokům a náhled na ně z jiných perspektiv. Tímto způsobem se postupně rozvíjela výtvarně projektová metoda u nás.[131]

Projektová metoda učí žáky spojovat poznatky z různých předmětů při zpracování konkrétních témat, což jim umožňuje získávat praktické zkušenosti během jejich aktivit. Hlavním záměrem je kontinuální práce s daným tématem v různých, často velmi rozmanitých podobách. Jednotlivé aspekty se navzájem propojují a formují různé perspektivy, vedoucí k širšímu porozumění, silnějšímu emocionálnímu propojení a hlubšímu zamyšlení.[132]

Roeselová na výtvarné projekty nahlíží jako na: „útvary se složitou klenbou úloh a často závažným myšlenkovým obsahem."[133] Hlavním přínosem projektové výuky je tedy přeměna myšlení vedoucí účastníky výtvarného procesu k objektivnímu pojetí světa. Učitelé i jejich žáci nevnímají daná témata pouze povrchně, ale snaží se téma vnímat jako složitou realitu s mnoha aspekty. Prozkoumávají různé úhly pohledu na dané téma prostřednictvím různých otázek. Tato koncepce tématu poté inspiruje účastníky procesu k řadě kreativních aktivit, dále rozvíjejících základní myšlenky. Čím je struktura řešení logičtější a přehlednější, tím jsou obsažené myšlenky jasnější.[134]

Šobáňová zdůrazňuje výhody projektového vyučování ve výtvarné výchově, zejména co se týče rozvoje samostatnosti, kreativity, propojení školního učiva s reálným životem a dosažení osobního růstu. Žáci prostřednictvím projektu vnímají okolní svět v širších souvislostech, aktivně rozvíjejí své dovednosti a směřují k dosažení konkrétního cíle, zahrnujícího i zpětnou vazbu od učitele. Za klíčové Šobáňová považuje získávání takových nových schopností a dovedností, jež žákům pomáhají vyjádřit sebe sama a lépe porozumět sobě i ostatním. Tyto dovednosti tak usnadňují a zlepšují spolupráci nejen se spolužáky, ale i s ostatními lidmi.[135]

---

[131] [Srov.] ROESELOVÁ, Věra. *Řady a projekty ve výtvarné výchově.* Praha: SARAH, 1997. s. 28.
[132] ROESELOVÁ, Věra. *Didaktika výtvarné výchovy V., nejen pro základní umělecké školy*. Přeprac. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2003. s. 73.
[133] ROESELOVÁ, Věra. *Řady a projekty ve výtvarné výchově.* Praha: SARAH, 1997. s. 33.
[134] [Srov.] Tamtéž. s. 33.
[135] [Srov.] ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Metodický materiál k pedagogické praxi ve výtvarné výchově.* V Olomouci: Univerzita Palackého, 2015. s. 70-74.

II. Projektová část

6 Vymezení obsahu a cílů tematického projektu Cesty za architekturou

Projektová část diplomové práce navazuje na předchozí teoretickou část a systematicky rozpracovává výtvarný projekt s názvem „Cesty za architekturou". Je strukturována do dvou podkapitol. Tyto podkapitoly analyzují obsahové vymezení projektu, které zahrnuje přípravu, organizaci a realizaci projektu.

6.1 Příprava a organizace projektu

Výtvarný projekt „Cesty za architekturou" byl realizován ve spolupráci s žáky čtvrtého a pátého ročníku Základní školy a mateřské školy v Šumavských Hošticích. Zmiňovaná škola se nachází na úpatí šumavského podhůří. Poskytuje úplné základní vzdělání. V současné době má škola 114 žáků. Jedná se o školu menší. Škola má dlouholetou tradici, založena byla v roce 1787. Od října 2023 působím na této škole jako učitelka výtvarné výchovy téměř ve všech ročnících.

Do průběhu realizace projektu se aktivně zapojilo 24 účastníků, z nichž 12 bylo dívek a 12 chlapců. Zvláštností je skutečnost, že v obou ročnících jsou i žáci se speciálními vzdělávacími potřebami s nastavenými podpůrnými opatřeními, kdy tito tvoří přesně jednu třetinu z celku. Ve čtvrtém i pátém ročníku panovalo příjemné klima, všichni byli disciplinovaní a projevovali nadšení. Všichni navzdory mentálním a sociálním rozdílům tvořili pozitivní kolektiv. I přesto se zde vyskytl problém při práci ve skupině, na kterou žáci nebyli z předchozích let vzdělávání zvyklí. Výzvou tak pro celý projekt nebylo jen docílit vytyčených cílů, ale i sjednotit kolektiv a posílit vzájemné vztahy.

Záměrem celého projektu bylo vytvoření metodických listů do hodin výtvarné výchovy zaměřených na detailnější porozumění architektuře v širším slova smyslu. Jedním z vytyčených cílů projektové části tedy bylo podnícení zájmu účastníků projektu o svoje okolní prostředí, pochopení důležitosti místa a prostoru, kde žijí, včetně historického kontextu, protože i když postupem času dochází k vytrácení povědomí o minulosti, architektura stále zaujímá významné místo v našem

každodenním životě. Dalším cílem projektové části této diplomové práce je naučit žáky rozeznávat minulost od současnosti, pojmenovávat jednotlivé prvky důležité pro dané historické období. V neposlední řadě je dalším cílem komplexní rozvoj žáků prvního stupně z hlediska kognitivního, emočního, sociálního, motorického, estetického a kreativního. K usnadnění plnění těchto cílů dopomohlo i užití netradičních výtvarných médií a technik.

Hlavním cílem celého projektu je probudit ve školácích zájem o své okolí a architekturu, jež je pro danou oblast typická. Projekt si klade za cíl ukázat rozdíly mezi minulostí a současností, aby čtenáři i účastníci projektu lépe porozuměli, že umění není pouze jen o obrazech, ale odráží se též v architektuře. Tímto způsobem se projekt snaží rozvíjet schopnost chápat architekturu jako jedinečné vyjádření kultury a historie.

Metodické listy představují návrhy lekcí projektové výuky pro žáky čtvrtých a pátých ročníků, kteří se podle rámcového vzdělávacího programu dotýkají tématu architektury během hodin vlastivědy a člověk a jeho svět – místo, kde žijeme. Svým obsahovým zaměřením projekt slouží k poskytnutí informací a podpoře lepšího porozumění tématu architektury. Jednotlivé lekce projektu lze využít i jako výukovou pomůcku k oživení vzdělávání i na druhém stupni během hodin dějepisu.

Samotná příprava obsahovala hluboké zamyšlení se nad koncepcí motivace k jednotlivým lekcím. Autorka chtěla posluchače zaujmout problematikou architektury a také vyvolat potěšení z vlastní výtvarné tvorby, a tím rozvíjet žákovské emoce a tvořivost.

Další nedílnou součástí přípravy bylo zajištění dostatku materiálu pro průběh celého projektu. V tomto případě šlo o zajištění dostatečného množství čtvrtek, temperových barev, kartonových krabic a ostatních drobnějších materiálů.

6.2 Realizace projektu

Jak již bylo zmíněno výše, realizace projektu probíhala na Základní škole v Šumavských Hošticích. Jednotlivé lekce byly provedeny odlišným způsobem, především se lišily typem výtvarné činnosti, ale i technikou, kterou žáci používali

ke svému výtvarnému vyjádření. Některé lekce v rámci motivace probíhaly kombinovaně ve venkovním prostředí a v prostorách školní třídy.

Úvodní hodina byla koncipována s cílem prezentovat účastníkům lekcí strukturu a průběh plánovaného projektu. Klíčovým cílem byla diskuse na téma architektury. Diskuse se nesla v duchu hromadného brainstormingu a následné motivace pro aktivní účast a prohlubování zájmu pro nadcházející lekce.

Jednotlivé lekce byly ověřeny v praxi v hodinách výtvarné výchovy a jsou detailněji analyzovány v následující kapitole.

7 Navržené lekce a jejich obsahy

Metodické listy představují strukturovaný soubor lekcí, vytvořený pro žáky čtvrtého a pátého ročníku základní školy. Současně jsou navrženy tak, aby na sebe navazovaly a výsledná díla ukázala pohled na architekturu z odlišných perspektiv. Tato kapitola se zaměřuje na popsání celého projektu, především osmi lekcí, přičemž každá z nich obsahuje vlastní cíle, motivaci, formulaci úkolu, seznamy pomůcek a způsoby závěrečné reflexe. Svým obsahovým zaměřením slouží k obeznámení s pojmy souvisejícími s architekturou a k lepšímu pochopení tématu architektury.

První lekce s názvem **„Bez dveří není dům kompletní"** nás zanese do světa dveří. V úvodním seznámení se s tématem žáci vytvářejí myšlenkovou mapu s cílem zjistit, co to jsou dveře a k čemu slouží. Od hromadného brainstormingu se přesuneme ke krátké motivační prezentaci s obrázky dveří, které se od sebe vzájemně liší dobou výroby. Mladí architekti hledají rozdíly mezi historickými dveřmi, moderními dveřmi, dveřmi do kostela nebo supermarketu a naučí se je podle určitých znaků rozpoznávat tak, aby byli schopni určit budovu, ke které dveře patří. Pro svou přípravu jsem se rozhodla využít ikonické vchody světově známých budov, jako například vstupní portály katedrály svatého Víta v Praze, katedrály Narození Panny Marie v Miláně, vchod do Empire State Building v New Yorku nebo dveře kapličky na Hradišťku na Moravě a dalších. Žáci mají za úkol po předchozí prezentaci dokreslit zbytek budovy. S ohledem na význam zobrazování detailů jsem se rozhodla pro techniku kresby pastelovými tužkami nebo fixami. Časová dotace lekce je jedna vyučovací hodina.

Následující lekce **„Nahý nebo oblečený dům"** se věnuje, jak nám již sám název napovídá, námětu fasády. V rámci experimentace prostřednictvím diskuse o strukturách a barvách fasád dostaneme pomocí motivační prezentace s obrázky různých, ať už historických nebo moderních budov k samotné tvorbě fasády. Tvůrci dostanou k dispozici různé, tradiční i netradiční pomůcky, prostřednictvím nichž mají za úkol vytvořit originální strukturu exteriéru domu. Lekce je dotována jednou vyučovací jednotkou a jejím cílem je pochopení rozdílů mezi historickou strukturou fasády od moderní a dle vlastního uvážení vytvoření svého vlastního autentického vizuálu domu. V závěru výukové jednotky provedeme kolektivní reflexi realizovaných děl, přičemž každý účastník lekce představí svou zvolenou techniku a vysvětlí, jak přesně ji využil při ztvárnění své fasády.

Třetí lekce s názvem **„Letem oknovým světem“** má za úkol prohloubit žákovské povědomí o oknech a seznámit je s technikou zažehlování voskových barev. Tato výuková jednotka systematicky navazuje na lekci předchozí, kde svěřenci pracují na tvorbě exteriérové vizualizace budovy. Během této lekce žáci vhodně volí tvary oken, které adekvátně zasazují do svých modelů. V této souvislosti účastníci lekce pečlivě vybírají odstíny voskových barev, které poté zažehlují do pečícího papíru. Při závěrečné reflexi vystavíme všechna díla na okenní parapet a díváme se, jak světlo mění zažehlené barvy. Společně konzultujeme, kdo volil tvary a barvy oken vhodným způsobem a kdo mohl volbu více promyslet vzhledem k dobovému zařazení svého modelu. Pedagogické hodnocení zohledňuje zájem o práci, originalitu a adekvátnost výběru tvarů a barev oken v kontextu dobových nebo účelových charakteristik svého modelu.

Čtvrtá vyučovací jednotka s časovou dotací 45 minut nese název **„Všechno má pod čepicí aneb co může být čepice v architektuře“**. Tato lekce je zaměřena na tvorbu střech prostřednictvím dvou typů výtvarné činnosti, a to experimentace a studiem skutečnosti. Prostřednictvím společné diskuse na téma „Co může být čepice v architektuře“ se dostaneme ke krátké prezentaci s různými typy střech a učíme se je pojmenovat. Klíčovým záměrem této jednotky je uvědomění si rozdílu mezi historickými a novodobými střechami. Žáci vybírají tvary střech dle budov, které vytvářeli v předchozích hodinách, a konstruují modely střešních krytin za použití obvyklých i neobvyklých výtvarných médií. Při závěrečné reflexi kolektivně hodnotíme kombinace zhotovených střech s budovami, na které byly umístěny.

V následující lekci pojmenované **„Zelený koutek“** se žáci promění na parkové architekty, kteří mají za cíl v rámci imaginace a studia skutečnosti navrhnout a zkomponovat originální modely vlastních parků, do kterých postupně rozmístí své plastiky tak, aby jejich uspořádání dávalo smysl. Dvouhodinový výukový blok se uskuteční kombinovaně, a to venku v rámci motivační procházky parkem, během níž proběhne diskuse o prvcích parku, možných doplňcích a úpravách. Pokračování lekce proběhne ve školní třídě, kde žáci prostřednictvím plastické a prostorové tvorby konstruují své vlastní návrhy parků. K provedení úkolu jsou žáci rozděleni do skupin a mají k dispozici velké množství pomůcek. V závěru lekce skupiny prezentují své plastiky parků a zdůvodňují ostatním spolužákům jimi strategické rozmístění vyrobených prvků.

Šestá vyučovací jednotka je zaměřena na infrastrukturu města, kdy si svěřenci během motivační procházky vesnicí všímají dopravních značek, označení přechodů pro chodce a odlišují centrum vesnice od obytných zón. Právě díky dopravním značkám a cestám se lekce nazývá **„Hlavní nebo vedlejší“**. Ústředním cílem těchto dvou vyučovacích jednotek je pochopení uspořádání vesnice nebo města a využití komunikační sítě. Prvním stěžejním úkolem je rozfoukat tuš pomocí brčka po čtvrtce. Během zasychání barvy a následné kresby budov žáci uplatňují své tvůrčí schopnosti a přemýšlejí nad strategickým rozmístěním budov. Závěrečnou reflexi se pokusí vést sami účastníci lekce, přičemž navzájem vybírají nejoriginálnější dílo.

„Každý dům má jiný význam“ je název sedmé lekce, jejímž cílem je zopakovat a vhodně využívat znalosti z absolvovaných lekcí. Časová dotace jsou 2 vyučovací hodiny, při nichž mladí architekti konstruují různé budovy. Díky úvodnímu brainstormingu zjistíme, jaké nepostradatelné prvky tvoří město městem. Stěžejním cílem celé lekce je, aby žáci vhodně využívali svých předešlých zkušeností při tvorbě budov. Při závěrečné reflexi hodnotíme propracovanost díla.

Poslední výuková jednotka s časovou dotací 45 minut je výjimečná tím, že všichni tvůrci musí vzájemně spolupracovat. Nejprve si účastníci lekce ve skupině rozdělí role. Jako vhodná motivace nám poslouží písnička „Ten dělá to a ten zas tohle“. Klíčovým cílem je seskupení všech staveb, které vznikly v předchozích hodinách, do jednoho kompletního celku, jenž nese název **„Naše společné město“**. V závěru výukové jednotky účastníci lekce provedou vyučujícího svým městem. Společně pak hodnotí průběh celého projektu.

8 Reflexe realizovaných lekcí

Kapitola věnovaná reflexi realizovaných lekcí se zaměřuje na zhodnocení průběhu a výsledků jednotlivých vyučovacích jednotek. Každá lekce je analyzována s důrazem na vyhodnocení úspěchů a možných vylepšení pro další využití v pedagogické praxi.

8.1 Lekce první - Bez dveří není dům kompletní

Již v úvodní hodině celého projektu, kdy jsme s žáky diskutovali o architektuře a jejích prvcích, bylo vyřčeno slovo dveře. Tento specifický prvek se po staletí měnil a vyvíjel až k dnešní podobě dveří. Na začátku hodiny byla použita metoda brainstormingu, na jejímž základě jsme došli k závěru, že každé dveře se něčím liší. Jedno mají ale společné, a to, že se jimi vstupuje do různých objektů.

Pro navození motivace a příjemné atmosféry ve třídě, jež jsou vnímány jako velmi důležité prvky každé vyučovací jednotky, byla použita powerpointová prezentace plná obrázků dveří, mezi kterými jsme hledali rozdíly. Účastníci lekce aktivně reagovali na dotazy, rozumně odpovídali a přemýšleli nad danou problematikou hledání rozdílů.

Po motivaci následovala samotná činnost žáků, kdy bylo svěřencům sděleno zadání. Tvůrci samostatně dokreslovali budovy k předem vytištěným vchodům. Každý tvůrce si naslepo vylosoval obrázek, který měl dokreslovat. Jako technika pro první lekci byla stanovena kresba. Někteří jednotlivci si zvolili kresbu tužkou, ostatní pak pastelovými tužkami nebo fixami.

V průběhu vyučovací hodiny jsem procházela mezi lavicemi a pozorovala jsem práci svěřenců. Někteří strategicky promýšleli umístění dveří na papír, další zase volbu barev, ovšem málo z nich zvažovalo dokreslování detailů. Někteří jednotlivci dokreslovali bezmyšlenkovitě a nad kompozicí se vůbec nezamýšleli. Před úplným dokončením děl bylo několik jedinců upozorněno na úplné zaplnění plochy papíru.

K osvěžení závěrečné reflexe napomohly fotografie celých budov se vchody, které kreativci zpracovávali. Společně jsme hodnotili, kdo se svým dílem nejvíce přiblížil realitě.

Časová dotace 45 minut byla adekvátní a všichni žáci stihli výkres dokončit. Při příštím využití tématu ve vyučovací jednotce bude více promyšleno rozdělení obrázků, více než polovina účastníků lekce měla tendenci si obrázky mezi sebou měnit. Chlapci si spíše chtěli práci usnadnit a dotvářet zdánlivě jednodušší budovy, proto při pohledu na složitější obrázek volili výměnu.

8.2 Lekce druhá – Nahý nebo oblečený dům? (Každá fasáda má jinou strukturu aneb co je vlastně fasáda?

V úvodu druhé lekce jsme částečně navázali na předchozí vyučovací jednotku, a to tím, že každé dveře systematicky ladí k jinému typu budovy, do které jsou zasazeny. Jako motivaci pro tuto lekci jsem stanovila metaforu, ve které jsme hledali smysl související s architekturou. „Jak se oblékáme, je naším nejdůležitějším vizuálním vyjádřením. Co o nás ale naše oblečení vypovídá?" Pro mě bylo překvapující velké množství odpovědí, které směřovaly ke stejnému cíli. Debata byla doplňována předem připravenými otázkami, jež rozšiřovaly obzory povědomí o „kabátcích" budov.

Motivace byla dále rozšířena o hru, jejímž cílem bylo hledání rozdílů mezi fasádami domů. Obrázky byly promítnuty na interaktivní tabuli, na kterou se mohlo dále kreslit nebo psát.

Samotná práce žáků spočívala ve tvorbě vlastních vzhledů budov. Každý jeden tvůrce se rozmýšlel, jakou budovu bude tvořit, zda historickou anebo moderní. Na základě toho byly voleny pomůcky, které byly k dispozici po celou dobu lekce. Většina svěřenců nikdy nemalovala s jinými médii, než jsou štětce, proto lekce měla velký úspěch.

Během individuální tvořivé práce žáků jsem zaznamenala zodpovědnou práci, kdy se tvůrci vcítili do rolí fasádníků a nanášení barev na krabici od bot brali velmi důsledně. Jeden z nich si dokonce zahrál na zedníka, přičemž barvu na krabici

nanášel pomocí pravítka metodou nahazování. Ostatní zas volili metodu nanášení barvy pomocí houbiček na nádobí nebo klasickou malbu štětcem. Někteří svěřenci se snažili o vytvoření detailů pomocí drátěnek nebo rytí špejlemi.

Reflexe této vyučovací jednotky probíhala hromadně, kdy každý žák představil svou budovu a techniku, kterou byla tvořena. Našla se ale i taková díla, která zůstala nedokončená.

Vyučovací jednotku, jež byla dotována 45 minutami, bylo potřeba prodloužit na dvě vyučovací hodiny. Samotná motivace a příprava pracovního místa trvala déle, než bylo očekáváno. Tak stejně i závěrečný úklid třídy. Při plánování této vyučovací jednotky bylo sice počítáno s delším časovým úsekem pro úklid, ale nebylo bráno v potaz umývání temperových barev ze všech různých koutů třídy. Lekci hodnotím kladně, práce s temperovými barvami a netradičními pomůckami mladé architekty bavila.

8.3 Lekce třetí - Letem oknovým světem

Třetí lekce zaměřená na tvorbu oken plynule navázala na předchozí lekci, a stala se tak prolínáním všech tří typů výtvarné činnosti. Úvodní básnička od Michala Černíka společně s technikou zažehlování voskovek do pečícího papíru vhodně namotivovala umělce k samotné tvorbě oken pro své budovy. Už jen použití žehličky nebylo pro svěřence typickou technikou v hodině výtvarné výchovy.

Tvůrci z předchozí lekce věděli, v jakém stylu konstruují svůj vizuál domu, proto pro ně nebylo těžké zvolit vhodný tvar okna, který konstrukcí postupně zasazovali.

Prvním úkolem bylo vystřihnout tvar okna do své budovy. Postupně jsme došli k závěru, že je lepší použít vysouvací odlamovací nůž, jenž vyřezává do díla přesnější linie než klasické nůžky. Většina se tohoto úkolu chopila s velkým nadšením a práce s nožem ji bavila. Já v roli pedagoga jsem dohlížela na bezpečnost celé třídy při práci, všichni žáci řezali postupně tak, abych je měla pod dohledem a nikomu se nic nestalo.

Následujícím úkolem bylo nastrouhat si dostatek voskových barev, které byly poté zažehleny. První a druhý úkol probíhal paralelně, protože i přes přítomnost asistentky pedagoga bylo náročné dohlédnout na práci s nožem. Voskové barvy byly voleny s ohledem na typ budov daných budov. Ti, kteří tvořili rodinné domy, použili spíše modrou barvu v kombinaci s bílou. Ti, kteří tvořili budovy historického rázu, spíše volili mix barev, který ve výsledné fázi tvořil vzhled vitrážových oken.

Předposledním úkolem bylo zažehlit voskové barvy do pečícího papíru žehličkou. I v tomto případě se dbalo na dodržení bezpečnostních pravidel, a to tak, že při manipulaci se žehličkou byli všichni pod dohledem,

Poslední fází vyučovací jednotky bylo nalepení oken do prostoru budovy. Tohoto úkolu se žáci zhostili velmi dobře. K práci byly použity další pomůcky nůžky a lepicí páska.

Pro závěrečnou reflexi jsme vyskládali všechna díla na okenní parapet a pozorovali jsme rozmanitosti zažehlených barev, přičemž jsme využili i slunečního svitu. Dalším kritériem hodnocení byl pokus o přiblížení se výběrem barev a typu okna dobovému zařazení budovy. To se nepovedlo třem jednotlivcům.

Lekci hodnotím kladně. I přes prvotní obavy z manipulace s nebezpečnými pomůckami žádný z účastníků nebyl zraněn a atmosféra ve třídě se nesla v přátelském duchu. Při této lekci jsem zaznamenala i vysokou frekventovanost spolupráce, kdy již hotoví jedinci pomáhali pomalejším k dokončení díla. Časová dotace 45 minut byla adekvátní k rychlosti práce svěřenců.

8.4 Lekce čtvrtá - Všechno má pod čepicí aneb co může být čepice v architektuře?

Následující lekce věnující se střechám byla motivována hromadným brainstormingem na téma, co všechno může znamenat metafora čepice v architektuře. K mému překvapení účastníci lekce bystře reagovali na téma a do diskuse vnášeli své poznatky ze střechotechniky. Tato výuková jednotka opět navazovala na předchozí, proto bylo zapotřebí, aby měl u sebe každý jednotlivec model své budovy.

Na interaktivní tabuli bylo promítnuto několik typů střech, ze kterých měli žáci možnost výběru. K mému překvapení se někteří rozhodli zkonstruovat své vlastní střechy. Ti, kteří se vydali cestou klasických sedlových střech, se v průběhu vlastní práce proměnili na tesaře a měli k dispozici pomůcky jako lékařské špachtle a špejle, které k sobě následně slepovali tavnou pistolí. Připravené krovy bylo třeba ještě pokrýt, proto se z tesařů stali pokrývači. Pro pokrytí krovů nám posloužily barevné čtvrtky, které byly doplňovány různými detaily. Odvážnější část umělců, která tvořila historické budovy, jako jsou kostely, se rozhodla pro kupolovité vzhledy svých střech. K tvorbě kulatých střešních krytin jsem se rozhodla použít techniku kašírování. Abychom docílili kulatého tvaru, použili jsme balónky.

Lekci jsem původně dotovala jednou vyučovací jednotkou, ale postupem času bylo zjištěno, že jsou zapotřebí spíše 3 vyučovací hodiny. Pro zasychání kašírovací hmoty a následné barvení je potřeba více času než 45 minut. To samé platí pro manipulaci s tavnou pistolí, kterou jsem se snažila z hlediska bezpečnosti kontrolovat častěji.

Závěrečná reflexe probíhala prezentací již hotových budov se zasazenými okny a střechami. Žáci měli možnost se vyjádřit a představit svá díla ostatním spolužákům. Pedagogické hodnocení probíhalo v duchu komentářů k jednotlivým dílům. Některá byla dle mého názoru nedodělaná. Vyzdvižena byla díla, která obsahovala množství originálních detailů, které potvrzovaly vhodné dobové zařazení budovy.

8.5 Lekce pátá – Zelený koutek

Pátá vyučovací jednotka byla obohacena motivační procházkou v parku a diskusí o tom, co se v parku nachází. Výtvarníci se během lekce proměnili na parkové architekty a kritiky a všichni společně přemýšleli, co jim v parku chybí nebo naopak přebývá.

Pro tvořivou část lekce žáci vytvořili 3 skupiny. Metoda skupinové práce byla zvolena strategicky pro upevnění vztahů v kolektivu třídy.

Tvůrci se aktivně zapojili do tvorby vlastních parků. K dispozici měli velkou škálu pomůcek, kterou bohužel nevyužili v takové míře, kterou jsem očekávala. Naprostá většina svěřenců volila plastickou tvorbu modelínou. Své plastiky obohacovali špejlemi, krepovým papírem a temperovými barvami. Jedna skupina parkových architektů se rozhodla použít drátek ke konstrukci mostu a cukr pro ztvárnění povrchu cesty.

Cíle vyučovací jednotky byly naplněny, avšak očekávala jsem větší množství prvků, které mohly být do děl zakomponovány. Časová dotace na dvě vyučovací jednotky odpovídala tempu práce. V příštím zařazení navržené lekce do výuky bych konkrétněji specifikovala zadání a zmínila rozmanitost prvků v parku, které od účastníků lekce očekávám.

8.6 Lekce šestá – Hlavní nebo vedlejší? Infrastruktura města

Následující výuková jednotka s časovou dotací na dvě vyučovací hodiny se uskutečnila, stejně jako lekce předchozí, kombinovanou formou. Motivační procházka vesnicí nás donutila zamyslet se nad uspořádáním vesnice. Obytné zóny s rodinnými domy se většinou nachází na okraji, zatímco obchod, obecní úřad, park nebo škola na veřejném prostoru, který jsme nazvali náves. Skupinu jsem vedla ke všímání si dopravních značek a rozlišování prostoru, kde se auta pohybují frekventovaně, a kde naopak méně.

Stejně jako v předchozí lekci se žáci rozdělili do skupin, tentokrát po třech. Jediným organizačním cílem bylo uspořádat skupiny jinak než v předchozí hodině.

Technikou pro tuto vyučovací jednotku byla kresba a následná koláž kombinovaná s malbou tuší. Práce s tuší školáky zaujala. Netradičním způsobem, užitím svých úst, foukáním, jsme tuš rozprostírali po čtvrtce. Během čekání na zaschnutí tuše si žáci připravovali své budovy, které následně vystřihli a dolepovali do připravené komunikační sítě. K dispozici byly poskytnuty i časopisy s různými obrázky domů, jež mohly být volně využívané k dílům. Někteří jednotlivci kombinovali výstřižky z časopisů s vlastními kresbami. Většina umělců se přiklonila k použití svých kreseb.

Během pozorování samostatného procesu práce mě nejvíce zaujalo jednotlivé uspořádávání staveb do komunikačních sítí. V úvodu jsem konkrétně neformulovala způsob, jakým mají být obrázky lepeny. Někteří jedinci lepili své kresby plošně, několik z nich se však přiklonilo k prostorovému vyjádření.

Reflexi a hodnocení v závěru lekce vedli sami autoři děl, přičemž sami hledali a vyhodnocovali nejoriginálněji zpracované dílo.

8.7 Lekce sedmá – Každý dům má jiný význam

Lekce sedmá se zaměřuje na zopakování a zafixování učiva o jednotlivých budovách a stylech, ve kterých jsou postaveny. V předchozích lekcích jsme zjistili, že různé budovy slouží odlišným účelům a že některé z nich jsou jedinečné pro dané město nebo vesnici. V rámci hromadného brainstormingu jsme si řekli, k jakým účelům různé budovy slouží. Jaké nepostradatelné stavby tvoří město městem a které budovy nesmí ve městě chybět. Na tabuli jsme napsali názvy budov, o kterých jsme mluvili, a každý účastník lekce si vybral, jakou budovu bude v následující hodině vytvářet.

Pro vlastní práci žáků jsem zvolila libovolnou výtvarnou techniku s volným užitím jakýchkoliv pomůcek. Hlavní pomůckou však byly krabice různých velikostí, abychom dosáhli prostorové tvorby. Většina učenců se pustila do malby temperovými barvami a ztvárnili různé nepostradatelné prvky měst, ke kterým využili znalosti z předchozích lekcí, kdy jsme vytvářeli fasády domů.

Tato lekce byla dotována jednou vyučovací hodinou, což však nesplnilo svůj účel. Tvůrci nestihli díla včas dokončit, proto jsme pokračovali i druhou vyučovací hodinu.

V úplném závěru vyučovací hodiny jsme si ukázali modely budov a zhodnotili jejich propracovanost. Na základě vypozorovaných situací lekci hodnotím jako vydařenou. Svěřenci opravdu využívali zkušenosti s výtvarnými médii a technikami, které získali v předchozích hodinách.

8.8 Lekce osmá – Naše společné město

Poslední lekce plynule navázala na předchozí lekci, a to tím, že žáci vytvářeli společný prostor pro umístění modelů budov. V úvodu hodiny jsme si pustili písničku „Ten dělá to a ten zas tohle", kterou žáci znali z filmu. Jelikož tuto lekci museli všichni spolupracovat se všemi, rozhodla jsem se malým architektům přidělit různé role.

Cílem lekce bylo vytvoření podkladu pro budovy, který představuje infrastrukturu města. Někteří jedinci zastali roli silničářů, někteří parkových architektů a někteří konstruovali modely stromů, jež skládali kolem silnic nebo dopravních značek. Tvůrci se úkolu vytvořit své vlastní město chopili s velkým nadšením a strategicky rozmýšleli, kam co umístí.

V závěru lekce si svěřenci zahráli na průvodce, přičemž učiteli ukázali celé město. Tuto lekci hodnotím velmi kladně, dokonce si troufám říci, že tato výuková jednotka zaznamenala nejvyšší oblíbenost. Žáci sršeli nadšením a rozhodli se dále konstruovat další prvky města.

Tato výuková lekce též uzavírala celý projekt „Cesty za architekturou". V závěrečné diskusi bylo položeno několik různých otázek týkajících se celého projektu, např. co projekt dětem dal, jak se jim koncepce líbila a zda je téma architektury zaujalo pro jeho další, podrobnější studium.

Závěr

Architektura je od jakživa součástí dědictví každé kultury, nicméně povědomí o této problematice naší mladší generace stagnuje a omezuje se pouze na pojmenování známých staveb v Praze, přičemž znalosti historických souvislostí a uvědomování si důležitosti architektury jsou spíše neznámé. Tomuto faktu nenapomáhá ani současné uspořádání osnov pro základní vzdělávání, kterými sice téma architektury prolíná, ale nemá zde své pevně zakotvené místo. Cílem práce je snaha o probuzení zájmu čtenářů, především žáků prvního stupně ZŠ, o své okolní prostředí a prohloubení povědomí o architektuře. Jsem přesvědčena, že tento cíl byl naplněn prostřednictvím dalšího záměru, jímž bylo vytvoření architektonicko-výtvarného projektu, který může posloužit i jako inspirace pro hodiny výtvarné výchovy, kam může být funkčně aplikován. Myslím si a doufám, že tato diplomová práce přináší užitečné informace o architektuře nejen mně, ale i žákům na prvním stupni ZŠ, a také ukazuje, že architektura může být zahrnuta jako zábavná složka obohacující hodiny výtvarné výchovy.

V teoretickém rámci práce je blíže popsána architektura jako mimořádný inspirační zdroj a její stěžejní historická údobí, která formovala lidstvo již od dob pravěku. V potaz je třeba brát i fakt, že se nejedná o detailní popis dějin architektury, nýbrž pouze o stručný vhled do problematiky. Dále je zkoumáno postavení architektury v současném vzdělávacím systému, zvláště ve vzdělávacích oblastech Člověk a jeho svět, kam lze toto téma jednoduše zapojovat, stejně tak, jako do neméně důležité vzdělávací oblasti Umění a kultura, do níž spadá vyučovací předmět výtvarná výchova. Předposlední kapitola teoretické části se zabývá pojmem architektury objevujícím se střídmě v metodických příručkách pro pedagogy, často se starým datem vydání, a stále častěji objevujícím se v dětské literatuře, jež může přinést mnohé originální podněty právě do hodin výtvarné výchovy. Poslední kapitola přináší bližší vhled do problematiky výtvarně projektového vyučování, na níž systematicky navazuje architektonicko-výtvarný projekt s názvem „Cesty za architekturou".

Praktickým výstupem projektové části je již zmíněný architektonicko-výtvarný projekt v podobě osmi lekcí, jenž má za úkol představit architekturu a ukázat ji jako inspirativní zdroj pro výuku výtvarné výchovy na 1. stupni ZŠ. Lekce byly následně ověřeny v praxi s cílem podnítit zájem účastníků o své okolní prostředí

a jeho historický kontext. Teoretická část práce a s ní související projektová část úspěšně stanovený cíl splnily a potvrdily smysluplnost začleňování tématu architektury do výuky. Jsem přesvědčena, že tato práce přinese užitek ve výuce výtvarné výchovy a bude sloužit též jako inspirace pro pedagogické kolegy, kteří se snaží překročit hranice běžné výuky.

Seznam použité literatury a zdrojů

Monografické zdroje:

ALTARRIBA, Eduard a BARDÍ I MILÀ, Berta. *Objevujeme architekturu*. Přeložil Veronika LÁSKOVÁ. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-271-2475-6.

ATKINSON, Peter. *Rodinná encyklopedie Bible.* Praha: Česká biblická společnost, 2010. ISBN 978-80-87287-16-3.

BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník: (malířství, sochařství, grafika).* Vyd. 1. Praha: Academia, 1997. 429 s. ISBN 978-80-200-1909-7.

CASSON, Hugh. Dějiny architektury. Architektura (Odeon). Praha: Odeon, 1993. ISBN 978-80-207-0185-5.

COUFALOVÁ, Jana. *Projektové vyučování pro první stupeň základní školy: náměty pro učitele*. Praha: Fortuna, 2006. 80-7168-958-0.

CURTIS, William J.R. *Architektur im 20. Jahrhundert*. Studttgart: Deutsche Verlags-Anstalt GmbH, 1989. ISBN 3-421-02951-2.

DUŠEK, Ondřej a JIRKALOVÁ, Karolína. *K čemu jsou architekti*. Praha: Jakost, 2018. ISBN 978-80-270-2710-1.

DVOŘÁKOVÁ, Hana. *Výtvarná výchova: pracovní sešit pro 1.-3. ročník*. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 1996. ISBN 8085808-46-3.

Encyklopedie umění pravěku a starověku. Přeložil Hana STAŠKOVÁ. Světové dějiny (Odeon). Praha: Odeon, 1967. (Váz.).

Encyklopedie umění středověku. Přeložil Edgar KNOBLOCH, přeložil Vladimír MIKEŠ, přeložil Jiří PECHAR. Světové dějiny (Odeon). Praha: Odeon, 1969. (Váz.).

GRÜNHUTOVÁ, Petra; JINDRÁČKOVÁ, Michaela; MÁCHA, Petr; HORKÁ, Vladimíra a KRÁLOVÁ, Veronika. *Hravý dějepis 6: pravěk a starověk: pro 6. ročník ZŠ a víceletá gymnázia: v souladu s RVP*. Praha: Taktik, 2015-2016. ISBN 978-80-87881-75-0.

HALÍK, Pavel; KRATOCHVÍL, Petr a NOVÝ, Otakar. *Architektura a město*. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0245-6.

HEROUT, Jaroslav. *Staletí kolem nás: přehled stavebních slohů*. 4., dopl. vyd. Praha: Panorama, 1981. ISBN 11-116-81.

HÖCKER, Christoph. *Architektura /: Christoph Höcker*. Brno: Computer Press, 2004. ISBN 80-251-0285-8.

HOSMAN, Zdeněk. *Didaktický skicář: výtvarné činnosti ve výtvarné výchově*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2007. ISBN 978-80-7394-001-0.

CHODURA, Radko a PRAŽANOVÁ, Markéta. *Architektura ve výtvarné výchově?* Výtvarná výchova. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2011, roč. 51, č. 3-4, s. 7-9. ISSN 1210-3691.

JAŠURKOVÁ, Petra. *Nápadník do hodin výtvarné výchovy: nápadník pro ty, kdo skrze vlastní tvorbu chtějí pochopit, co nám sděluje tak zvané "abstraktní umění"*. Učitelův autopilot. Brno: Edika, 2015. ISBN 978-80-266-0175-3.

JÖCKLE, Clemens; KERSTJENS, Christopher a ALTMANN, Lothar. *Stavební slohy ve světové architektuře: přehled vývoje architektury od starověku do dneška*. Praha: Mladá fronta, 2005. ISBN 80-204-1305-7.

KOCH, Wilfried. *Evropská architektura: encyklopedie evropské architektury od antiky po současnost*. Vyd. 3. Přeložil Petr KAŠKA, přeložil Zdeněk VYPLEL. Universum (Knižní klub). Praha: Euromedia Group - Knižní klub, 2012. ISBN 978-80-242-3657-5.

MACKO, Anton. *Výtvarná výchova v 3. a 4. ročníku: metodická příručka pro učitele prvního stupně základní školy*. Edice metodických příruček. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978.

MAŇÁK, Josef a ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido. 2003. ISBN 80-7315-039-5.

MANDELOVÁ, Helena; KUNSTOVÁ, Eliška a PAŘÍZKOVÁ, Ilona. *Dějiny středověku a počátků novověku*. Vyd. 2. Ilustroval Jan TICHÝ. Liberec: Dialog, 2010. ISBN 978-80-7424-045-4.

MIZIELIŃSKA, Aleksandra a MIZIELIŃSKI, Daniel. *D.O.M.E.K.: důvtipná obrázková mozaika efektních konstrukcí*. Praha: Jana Kostelecká, 2014. ISBN 978-80-260-5657-7.

PAXMANN, Christine. *Z chýší do mrakodrapů: historie architektury pro děti*. Ilustroval Anne IBELINGS, přeložil Hana VAŠKOVÁ. V Brně: CPress, 2019. ISBN 978-80-264-2773-5.

POUPA, Vladimír a VOSEČEK, Jan. *Výtvarná výchova v 1. a 2. ročníku*. 4., upr. vyd. Metodické příručky (Státní pedagogické nakladatelství). Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984.

READ, Herbert Edward. *Výchova uměním*. Teorie a kritika (Odeon). Praha: Odeon, 1967. ISBN 01-521-67.

ROESELOVÁ, Věra. *Linie, barva a tvar ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 2004. ISBN 80-902267-5-2.

ROESELOVÁ, Věra. *Didaktika výtvarné výchovy V., nejen pro základní umělecké školy*. Přeprac. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2003. ISBN: 80-7290-058-7.

ROESELOVÁ, Věra. *Didaktika výtvarné výchovy*. Texty pro distanční studium. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-7290-121-4.

ROESELOVÁ, Věra. *Řady a projekty ve výtvarné výchově*. Praha: SARAH, 1997. ISBN: 80-902267-2-8.

STARÁ, Kristýna a PECHOVÁ, Zuzana. *Architektura ve vzdělávání - podpora zapojování architektury a kultury prostředí do výukových systémů*. Výtvarná výchova. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2015, roč. 55/2015, č. 3-4, s. 11-16. ISSN 1210-3691.

SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura - svědectví dob: přehled vývoje stavitelství a architektury*. 3., dopl. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1987.

ŠAMŠULA, Pavel. *Obrazárna v hlavě: učebnice pro základní školy včetně základních škol s výukou podle vzdělávacího programu obecná škola*. Učebnice pro základní školy. Praha: Práce, 1996. ISBN 80-208-0380-7.

ŠEFCŮ, Ondřej. *Od jeskyně ke katedrále: příručka pro hravé architekty*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5300-3.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Metodický materiál k pedagogické praxi ve výtvarné výchově*. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2015. ISBN 978-80-244-4756-8.

TROJAN, Raul a MRÁZ, Bohumír. *Malý slovník výtvarného umění*. Ilustroval Antonín KRYL. Praha: Fortuna, 1996. ISBN 80-7168-329-9.

TŘEŠTÍK, Michael. *Umění vnímat architekturu pro děti a rodiče*. Ilustroval Věra VYBÍRALOVÁ. Praha: Motto, 2020. ISBN 978-80-267-1897-0.

VALENTA, Josef. *Pohledy: projektová metoda ve škole a za školou*. Praha: IPOS ARTAMA, 1993. ISBN 80-7068-066-0.

ZDENĚK, Mirko. *Základy výtvarné výchovy: Učebnice pro pedagogické fakulty*. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.

Elektronické zdroje:

ČESKÁ KOMORA ARCHITEKTŮ. *Vzdělávání dětí a mládeže v architektuře.* [online]. 2016. [cit. 2023-03-04]. Dostupné z: https://www.cka.cz/sluzby/clenum/otta/vzdelavani-deti-a-mladeze-v-architekture.pdf

DOUDOVA, Helena. HANS HOLLEIN: *"Všechno je architektura."* [online]. Archiweb.cz, 2009. [Cit. 2024-03-04]. Dostupné z: https://www.archiweb.cz/en/news/hans-hollein-vsechno-je-architektura-1967

PIKOUS, Miroslav. *Baroko a selské baroko* [online]. 2004. [cit. 2023-03-04]. Dostupné z: http://www.selskobaroko.cz/selskebaroko/barokoaselske.htm.

RVP ZV, 2023. *Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání.* In: *Edu.cz* [online]. Praha: MŠMT. [cit. 2024-03-04]. Dostupné z: https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/

Seznam příloh

Přílohy I. Obrazový materiál k navrženým lekcím 65
Přílohy II. Fotodokumentace projektové části 68
Přílohy III. Navržené lekce 82

Přílohy I. Obrazový materiál k navrženým lekcím

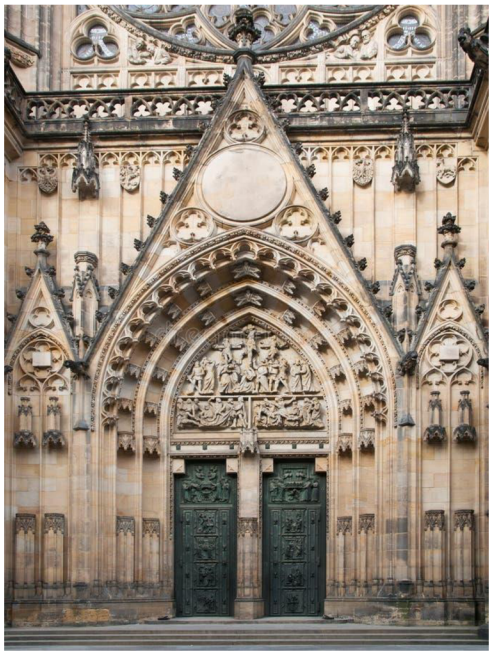

Obr. 1: Vstupní portál do katedrály sv. Víta v Praze

Obr. 2: Vstupní dveře do mrakodrapu Empire State Building v New Yorku

Obr. 3: Centrální bronzové dveře milánské katedrály Narození Panny Marie

Obr. 4: Vchod do kostela Karla Boromejského ve Vídni

Obr. 5: Vchod do kapličky ve tvaru románské rotundy nedaleko Velkých Bílovic na Moravě

Přílohy II. Fotodokumentace k projektové části

Obr. 5: Lekce 1. Dveře dělají dům – výsledná práce žáka, 11 let

Obr. 6 Lekce 1. Dveře dělají dům – výsledná práce žákyně, 10 let

Obr. 7: Výsledná práce žáka, 10

Obr. 8: Výsledná práce žáka, 10 let

Obr. 9: Žáci při kresbě

Obr. 10: Žáci při kresbě

Obr. 11: Zasychající fasáda

Obr. 12: Zasychající fasáda

Obr. 13: Proces tvorby žákem

Obr. 14: Zasychající fasáda

Obr. 15: Nahý nebo oblečený dům – výsledné práce žáků, 10 – 11 let

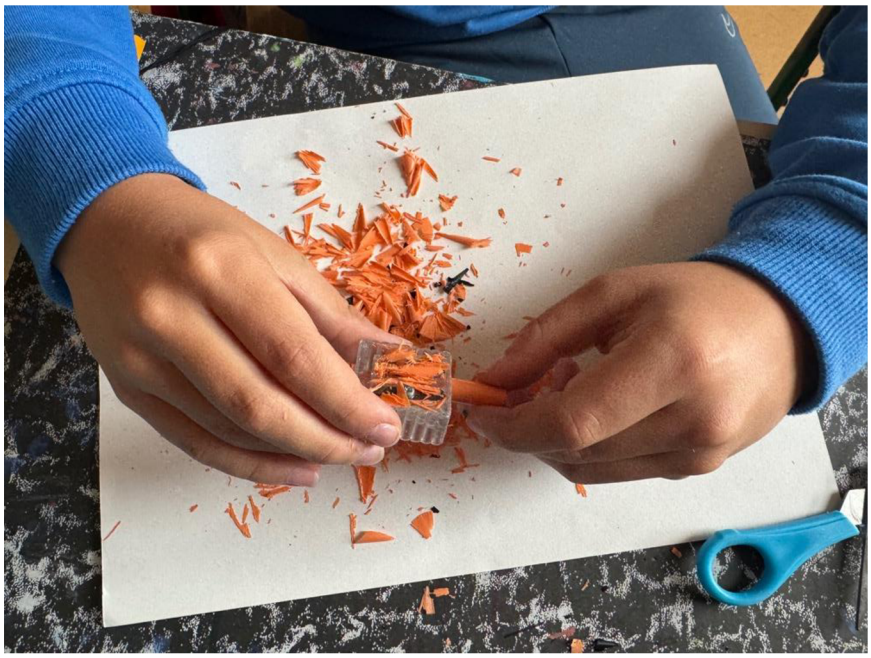

Obr. 16: Nahý nebo oblečený dům – žák připravující si voskové barvy

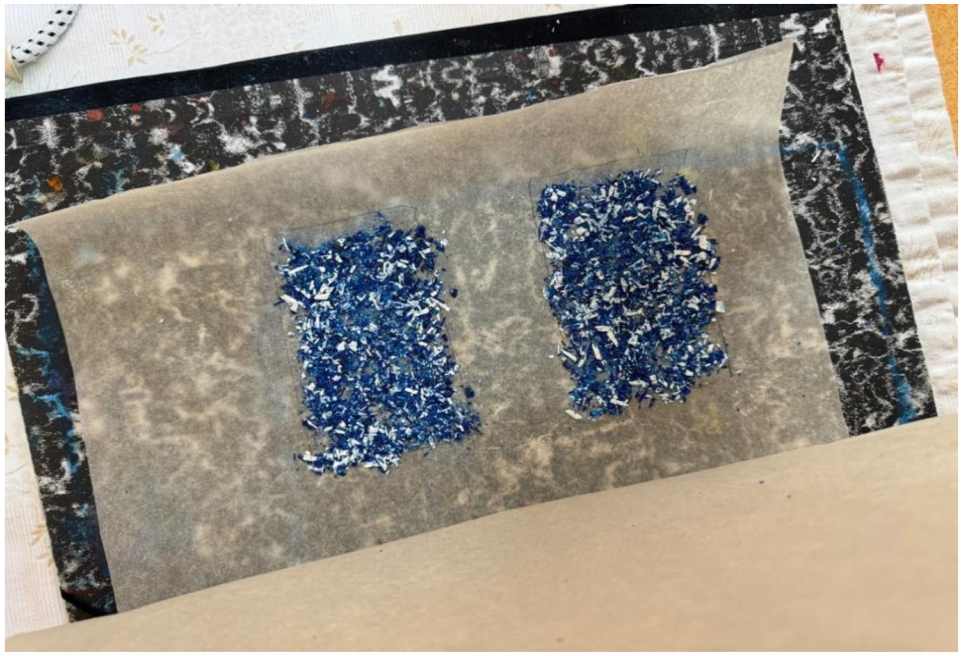

Obr. 17: Letem oknovým světem – připravené voskové barvy k zažehlování

Obr. 18 a Obr. 19: Žák při zažehlování, 10 let

Obr. 20: Výsledná práce žáků, 11 let

Obr. 21: Výsledná práce žáků, 10 let

Obr. 22: Vytvořený krov, žák 11 let

Obr. 23: Žákyně při tvorbě, 10 let

Obr. 24: Žák při tvorbě, 10 let

Obr. 25: Střecha v procesu, žák 11 let

Obr. 26: Výsledná práce žáka, 10 let

Obr. 27: Výsledná práce žákyně, 10 let

Obr. 28: Výsledná práce žákyně, 10 let

Obr. 29: Výsledná práce žákyně, 11 let

Obr. 30: Letem oknovým světem – výsledná práce žáků, 10 let

Obr. 31: Hlavní nebo vedlejší – výsledná práce, žáci 10 let

Obr. 32: Hlavní nebo vedlejší – výsledná práce, žáci 10 let

Obr. 33: Hlavní nebo vedlejší – výsledná práce, žáci 11 let

Obr. 34: Hlavní nebo vedlejší – výsledná práce, žáci 11 let

Obr. 35: Zelený koutek - výsledná práce, žáci 11 let

Obr. 36: Zelený koutek - výsledná práce, žáci 10 let

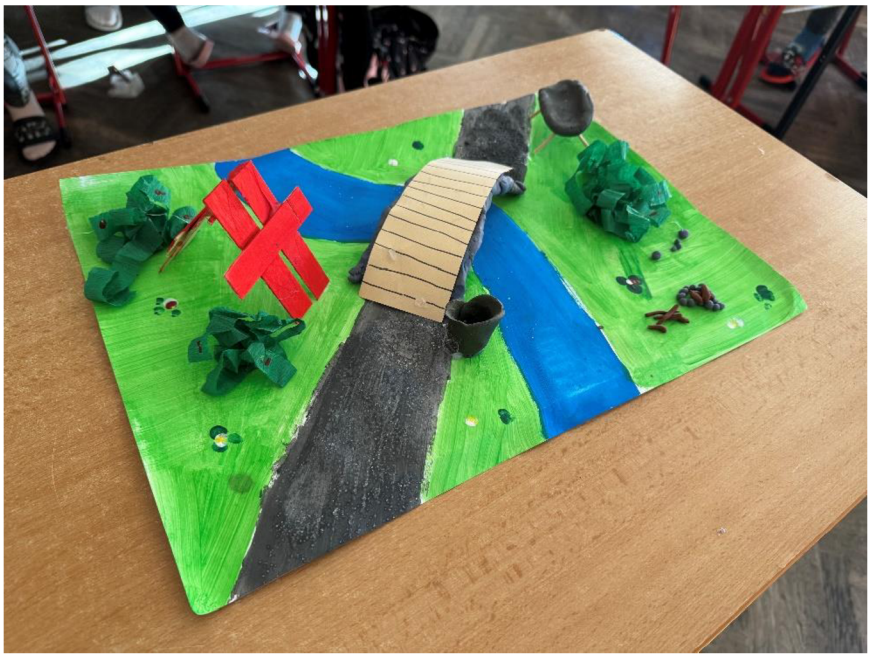

Obr. 37: Zelený koutek - výsledná práce, žáci 11 let

Obr. 38: Každá budova má jiný význam - výsledná práce žáka, 11 let

Obr. 39: Každá budova má jiný význam - výsledná práce žáka, 10 let

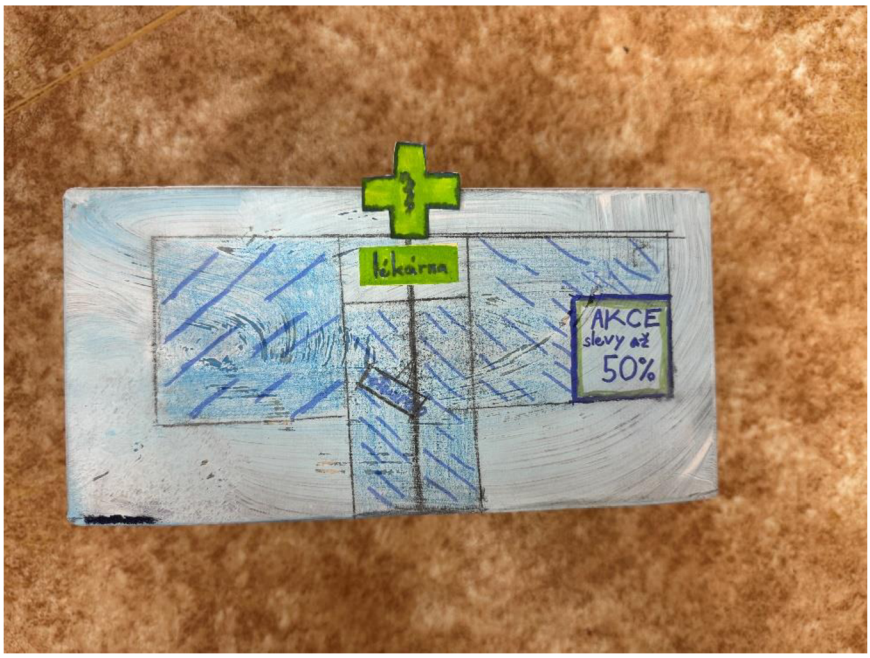

Obr. 40: Každá budova má jiný význam - výsledná práce žáka, 10 let

Obr. 41: Žáci při tvorbě města, 10 let

Obr. 42: Žáci při tvorbě města, 10 let

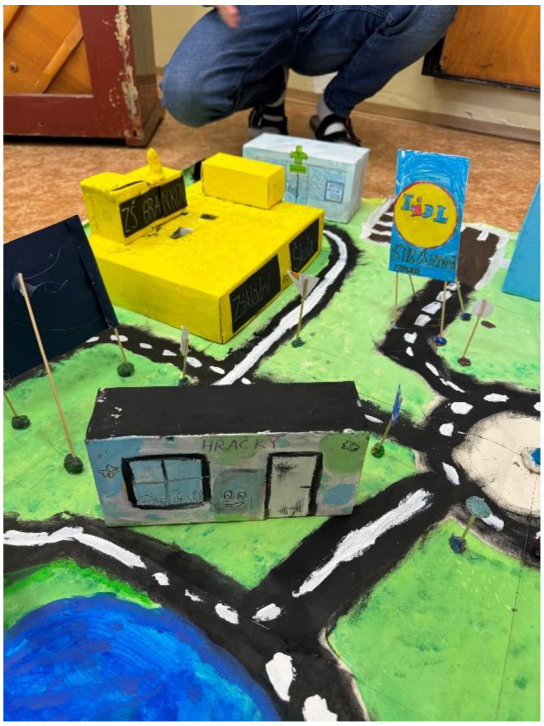

Obr. 43 a Obr. 44: Naše společné město, žáci 10 – 11 let

Přílohy III. Navržené lekce

1. Námět: Bez dveří není dům kompletní

Typ výtvarné činnosti: imaginace

Doporučený ročník: 4. – 5. ročník

Časový úsek: 45 minut

Cíle

- žák využívá svou imaginaci při vymýšlení exteriéru, vzhledu budovy,
- žák rozezná historické dveře od moderních a vhodně dokreslí budovu,
- žák dokreslí zbytek budovy podle dveří.

Motivace

- myšlenková mapa,
- motivační prezentace – hledání rozdílů mezi dveřmi.

Formulace výtvarného úkolu

Každý žák si vylosuje jedny z vystřižených dveří, předem připravených.

Úkolem žáka je dokreslit budovu dle námětu vylosovaných dveří, tak, jak si žák myslí, že by budova mohla vypadat.

Výtvarné prostředky (techniky, materiály, pomůcky a postupy)

- **technika** – kresba,
- **pomůcky a materiály** – obrázky dveří, lepidlo, čtvrtka a4, pastelové tužky, fixy.

Tvůrčí kritéria a způsob reflexe

- vhodný výběr struktury fasády ke dveřím,
- čistota výtvoru,
- vytrvalost při tvorbě,
- vhodný výběr barev fasády ke dveřím,
- originalita.

Organizace lekce (struktura lekce a časové rozvržené výtvarných činností)

10 minut

Úvod – V úplném úvodu lekce mají žáci za úkol udělat myšlenkovou mapu na téma dveře. K čemu nám dveře slouží? Co jsou to dveře a proč je používáme? Po společné diskusi dojdeme k závěru, že dveře jsou pevnou součástí domů a jiných staveb, oddělují od sebe místnosti, anebo slouží jako prostředek pro vstup do jednotlivých budov.

Jsou ale všechny dveře stejné? Co mají společného? – Následuje krátká prezentace s obrázky dveří. Každé dveře na obrázcích jsou jiné a my hledáme rozdíly (novodobé dveře, historické dveře, dveře do supermarketu, dveře do školy, dveře kostela…).

25 minut

Vlastní práce žáků – Každý z žák si vybere obrázek dveří (NE takových dveří, které jsme si promítli v prezentaci), nalepí si ho na čtvrtku a s pomocí své představivosti začne dotvářet budovu, k níž podle jeho názoru dveře patří.

10 minut

Závěr, reflexe

Společná diskuse se žáky, jak jsou spokojeni se svými díly.

Prezentace skutečných budov s danými dveřmi.

Diskuse – kdo se svým výkresem nejvíce přiblížil k realitě? Kdo nejméně?

2. Námět: Nahý nebo oblečený dům? (Každá fasáda má jinou strukturu aneb co je vlastně fasáda?)

Typ výtvarné činnosti: experimentace

Doporučený ročník: 4. – 5. ročník

Časový úsek: 45 minut

Cíle

- žák využívá svou imaginaci při vymýšlení exteriéru, vzhledu budovy,
- žák rozezná historickou strukturu fasády od moderní,
- žák dle svého výběru pomůcek vytvoří fasádu.

Motivace

Jak se oblékáme je naším nejdůležitějším vizuálním vyjádřením. Co o nás ale naše oblečení vypovídá? Když si společně přečtěme tyto dvě věty a přeneseme je do oboru architektura, co to může znamenat?

- diskuse s motivačními otázkami - Co je vlastně fasáda? Mají všechny domy fasádu? Jak vypadá váš dům?
- motivační prezentace – ukázka různých domů (historických, současných), hledání rozdílů mezi jednotlivými fasádami.

Formulace výtvarného úkolu

Každý žák se zamyslí, jakou budovu bude oblékat do nového ,,kabátu", zamyslí se, zda bude tvořit budovu současnou nebo historickou.

Na základě volby budovy si žák vybere temperové barvy, techniku a další pomůcky, se kterými bude pracovat.

Výtvarné prostředky (techniky, materiály, pomůcky a postupy)

- **technika** – práce s temperovými barvami (malba, obtisky, rytí…),
- **pomůcky a materiály** – krabice (např. od bot), temperové barvy, štětce, houbička na nádobí, drátěnka, špejle, rydlo, kartáček na zuby, zmačkaný papír…

Tvůrčí kritéria a způsob reflexe

- vhodný výběr pomůcek na tvorbu fasády (Díla překombinovaná X díla málo dotvořená),
- vhodný výběr barev,
- čistota výtvoru,
- vytrvalost při tvorbě.

Organizace lekce (struktura lekce a časové rozvržené výtvarných činností)

10 minut

Úvod – V úvodu lekce zjišťujeme žákovské povědomí o pojmu fasáda, vedeme diskusi na téma druhy fasád (žáci mají možnost se svobodně vyjádřit, jakou fasádu má jejich dům, jaká fasáda se jim líbí…). Pokračujeme prezentací, ve které si ukážeme různé domy s odlišnými fasádami a klademe doplňující otázky, např. zda mají všechny stavby fasádu, případně jakou a v čem se liší. (hrubá stavba, moderní dům, sgrafita, selské baroko, Tančící dům, zámek, hrad…)

25 minut

Vlastní práce žáků – Každý z žáků si dle svého uvážení vybere pomůcky, se kterými bude nadále pracovat a barvy, které nejlépe vystihují jeho ideu. Pokračuje vlastní tvorbou.

10 minut

Závěr, reflexe – Společná diskuse se žáky – každý žák představí své dílo, sdělí ostatním, proč si vybral techniku, pomocí které pracoval a pro jaký dům danou fasádu vytvořil.

3. Námět: Letem oknovým světem

Typ výtvarné činnosti: imaginace, experimentace, studium skutečnosti

Doporučený ročník: 4. – 5. ročník

Časový úsek: 45 minut

Cíle

- žák se pokusí co nejlépe vystihnout obrázek na tabuli (vitráž, kružba, moderní okno) nebo si vymyslí vlastní vzhled okna,
- žák dodržuje bezpečnostní pravidla při stříhání a žehlení,
- žák dle svého výběru okna vybírá vhodné barvy.

Motivace

,,Náš dům celý den
oknem kouká ven.
Jako já tam vidí
auta, stromy, lidi." – Michal Černík, Knížka pro děti od 2 do 5 let

Okna vnášejí nejen do našich domovů světlo, pojďme si dnes vytvořit okno, které bude korespondovat s fasádou, kterou jsme společně tvořili v minulé lekci.

Formulace výtvarného úkolu

Žák si vybere tvar okna, který bude tvořit, vystřihne si obrys okna v krabici. Vystřižený kus může použít na okenice – dle výběru okna (vitráž X klasické okno)). Dále si žák vybere vhodné voskové barvy, které dále nastrouhá (tupý nůž, ořezávátko). Pokračuje vhodným rozmístěním barev na pečící papír a následným zažehlením. Barevný pečící papír vhodně zastřihne a nalepí jej do vnitřní části krabice.

Výtvarné prostředky (techniky, materiály, pomůcky a postupy)

- **technika** – práce s voskovými barvami, žehlení,
- **pomůcky a materiály** – krabice z předchozí hodiny, nůžky, lepidlo, pečící papír, voskové pastely, tupý nůž, ořezávátko.

Tvůrčí kritéria a způsob reflexe

- vhodný výběr barev,
- čistota výtvoru,
- vytrvalost při tvorbě,
- respektování bezpečnostních pravidel.

Organizace lekce (struktura lekce a časové rozvržené výtvarných činností)

10 minut

Úvod – V úvodu lekce promítneme žákům fotografie s okny, seznámíme je s historickým kontextem a druhy staveb, na kterých se daná okna nacházejí. Žáci mají možnost si vybrat, jaká okna budou tvořit, a zdůvodní proč. Jde nám o vhodnou kombinaci okna a fasády, kterou vytvářeli v předchozí vyučovací hodině. Učitel žáky pomůže nasměrovat k vhodné volbě typu okna.

25 minut

Vlastní práce žáků – Každý žák si dle svého uvážení vybere barvy, se kterými bude nadále pracovat. Jeho úkolem je vystřihnout tvar okna, nastrouhat voskové barvy a vhodně je umístit na pečící papír, který dále zažehlí. Hotový pečící papír s barvami vhodně zastřihne a vlepí jej do vnitřní strany připravené krabice.

10 minut

Závěr, reflexe – Hotové vystavíme na okenní parapet a díváme se proti slunci. Žáci mají možnost prohlédnout si výtvory svých spolužáků.

Společně hodnotíme vhodné dobové zařazení.

4. Námět: Všechno má pod čepicí aneb co může být čepice v architektuře?

Typ výtvarné činnosti: experimentace, studium skutečnosti

Doporučený ročník: 4. – 5. ročník

Časový úsek: 90 minut

Cíle

- žák se pokusí vystihnout vhodný tvar střechy dle budovy, kterou tvořil v minulých hodinách,
- žák si uvědomuje rozdíl mezi historickou a moderní budovou (rodinný dům X kostel),
- žák si na základě vybrané střechy vybere vhodný materiál a techniku pro tvorbu střechy.

Motivace

Hromadný brainstorming – vedeme diskusi na téma Všechno má pod čepicí aneb co může být čepice v architektuře? U žáků dochází k myšlenkovým procesům, že stavbu tvoří i střecha, která může mít u různých staveb hned několik podob.

Ve školní třídě si žáci připraví stavby (krabice s fasádou a okny), které dále doplní o střechu a probíhá diskuse, jaká střecha se hodí k jaké stavbě.

Formulace výtvarného úkolu

Každý žák si připraví stavbu z předchozí hodiny (krabice od bot s fasádou a okny) a zamyslí se nad vzhledem střechy. Dále si každý žák zvolí techniku, pomocí které bude pracovat. Žáci, kteří chtějí kupolovité střechy, zvolí techniku kašírování, žáci s rodinnými domy mohou použít špejle a modelínu k vytvoření tvaru střechy a následné dolepení nabarvené čtvrtky.

Výtvarné prostředky (techniky, materiály, pomůcky a postupy)

- **technika** – prostorová tvorba, kašírování,
- **pomůcky a materiály** – noviny, lepidlo na tapety, balónky, provázek, špejle, čtvrtka A3, modelína, lepicí páska, temperové barvy, fixy, pastelky, nůžky.

Tvůrčí kritéria a způsob reflexe

- vhodný výběr barev,
- čistota výtvoru,
- vytrvalost při tvorbě,
- respektování bezpečnostních pravidel,
- výběr typu střechy k budově.

Organizace lekce (struktura lekce a časové rozvržené výtvarných činností)

5 – 10 minut

Úvod – Brainstorming

Otázky: Co může znamenat čepice v architektuře?

Kam se schováme před deštěm?

Jsou všechny střechy stejné, čím se liší?

Víte, jak se taková střecha staví?

75 minut

Vlastní práce žáků – Každý žák si připraví svou stavbu z předchozích hodin a dle svého uvážení si vybere techniku, pomocí které bude nadále tvořit. Úkolem každého žáka je vytvořit střechu ke své stavbě.

Někteří žáci mohou použít techniku kašírování k tvorbě kupolovitých střech, někteří mohou použít špejle a modelínu k tvorbě sedlových nebo pultových střech.

5 minut

Závěr, reflexe – Společně si ukážeme svá díla a zhodnotíme kombinaci vyhotovené střechy a budovy. Hotová díla vystavíme ve třídě.

5. Námět: Zelený koutek

Typ výtvarné činnosti: imaginace, studium skutečnosti

Doporučený ročník: 4. – 5. ročník

Časový úsek: 90 minut

Cíle

- žák využívá svou imaginaci při vymýšlení parku,
- žák na základě své imaginace tvoří nové, originální plastiky,
- žák vhodně tvoří z pomůcek exteriér parku tak, aby kompozice dávala smysl,
- žák spolupracuje ve skupině.

Motivace

Motivační procházka parkem vedle školy doplněna diskusí o tom, co se v parku nachází a co žákům naopak v parku chybí (dětské hřiště, dostatek laviček, košů, zeleni, vodní plocha…), kdo park navštěvuje a proč.

Formulace výtvarného úkolu

Žáci se rozdělí do skupin a společně vytvářejí prostředí nového parku. Jako předloha jim může sloužit park nedaleko školy, který jsme si společně prošli. Žáci svůj park obohacují předměty, které si myslí, že by parku prospěly k vyšší návštěvnosti.

Výtvarné prostředky (techniky, materiály, pomůcky a postupy)

- **technika** – plastická a prostorová tvorba,
- **pomůcky a materiály** – špejle, lékařské špachtle, ruličky od toaletního papíru, modelína, barevné papíry, pastelové tužky, nůžky, lepidlo, lepicí páska, čtvrtka A3, provázek.

Tvůrčí kritéria a způsob reflexe

- vhodný výběr barev,
- čistota výtvoru,
- vytrvalost při tvorbě,
- spolupráce s ostatními spolužáky,
- respektování bezpečnostních pravidel,
- nové, originální prvky v parku,
- logické rozmístění plastik do prostoru.

Organizace lekce (struktura lekce a časové rozvržené výtvarných činností)

25 minut

Úvod – V úvodu lekce se se žáky vydáme na motivační procházku nedalekým parkem. Žáků se doptáváme, co dělá park parkem, kdo park navštěvuje a proč, co jim v parku chybí, zda jsou předměty (lavičky, koše, apod…) v parku logicky rozmístěny a co by žáci udělali jinak.

50 minut

Vlastní práce žáků – Žáci vytvoří skupiny po 4. Každá skupina se domluví, jak jejich park bude vypadat, co by chtěli, čím by byl jejich park tvořen, a jak budou postupovat. Dále každá skupina dostane čtvrtku A3 jako podklad, na který dotvářejí vlastní plastiky ideálních parků z dostupných pomůcek.

15 minut

Závěr, reflexe – Každá skupina představí svou plastiku parku, vysvětlí a zdůvodní ostatním spolužákům rozmístění různých plastických konstrukcí.

Společně vyhodnotíme nejvíce podařené dílo a plastiky vystavíme ve třídě.

6. Námět: Hlavní nebo vedlejší? Infrastruktura města

Typ výtvarné činnosti: imaginace, experimentace

Doporučený ročník: 4. – 5. ročník

Časový úsek: 90 minut

Cíle

- žák se pokusí co nejlépe vystihnout infrastrukturu obce, ve které žije,
- žák využívá svou imaginaci při navrhování infrastruktury,
- žák aktivně spolupracuje s ostatními spolužáky,
- žák dodržuje bezpečnostní pravidla při práci s nůžkami.

Motivace

Motivační procházka městem – žáky vedeme k povšimnutí si dopravních značek, přechodů, hlavních a vedlejších silnic, pěší zóny. Chceme docílit toho, aby žáci odlišili centrum města od obytné zóny. Kde se pohybují auta, a kde naopak ne. Procházka je doplněna motivačními otázkami.

Formulace výtvarného úkolu

Žáci se rozdělí do trojic, každá trojice dostane čtvrtku A3. Prvním krokem bude brčkem rozfoukat tuš po čtvrtce, přičemž nám vzniknou různé cesty. Než tuš zaschne, žáci si připraví papírové zmenšeniny domů, budov a staveb (žáci si mohou zmenšeniny připravit sami nebo je lze vystříhat z časopisů – kostely, rodinné domy, paneláky, bytovky…), které vhodně barevně vymalují (tempery, pastelové tužky, fixy). Dále žáci lepí zmenšeniny do zaschlé infrastruktury. Jak a co rozmístí, je čistě na žákovské imaginaci.

Výtvarné prostředky (techniky, materiály, pomůcky a postupy)

- **technika** – kresba, koláž (pastelky, fixy),
- **pomůcky a materiály** – čtvrtky A2, čtvrtky A4, pastelové tužky, fixy, nůžky, lepidlo, tuš, brčka, časopisy.

Tvůrčí kritéria a způsob reflexe

- čistota výtvoru,
- vytrvalost při tvorbě,
- spolupráce s ostatními spolužáky,
- logické rozmístění staveb,
- čistota střihu,
- vyplnění plochy.

Organizace lekce (struktura lekce a časové rozvržené výtvarných činností)

20 minut

Úvod – V úvodu se vydáme s žáky na motivační procházku městem, kde si společně prohlédneme různé, účelové stavby (nemocnice, škola, kostel, rodinné domy, bytové domy…), se kterými budeme nadále pracovat při tvorbě infrastruktury města.

Motivační otázky: Co nám značí různé dopravní značky?

Kde najdeme centrum města a jak ho poznáme?

Co je to obytná zóna a čím se vyznačuje?

60 minut

Vlastní práce žáků – Žáci se rozdělí do skupin po 4, každá skupina dostane čtvrtku A2.

Žáci zprvu rozfoukají tuš brčky po čtvrtce. Něž tuš zaschne, žáci se zamyslí nad logickým rozmístěním budov, parku, náměstí ve městě. Následně si žáci nakreslí na vedlejší čtvrtku nebo z časů vystřihají obrysy budov, které dále dolepí kolem připravených cest.

10 minut

Závěr, reflexe – Každá skupina představí své město. Společně vyhodnotíme nejvíce povedené dílo. Všechna díla vystavíme ve třídě.

7. Námět: Každý dům má jiný význam

Typ výtvarné činnosti: imaginace, studium skutečnosti

Doporučený ročník: 4. – 5. ročník

Časový úsek: 90 minut

Cíle

- žák využije znalosti z předchozích hodin a vhodně je využívá,
- žák se aktivně zapojuje do hromadného brainstormingu,
- žák využívá výtvarné techniky a umí pracovat s různými pomůckami.

Motivace

Na základě budov, které jsme tvořili v minulých hodinách, jsme zjistili, že každá budova slouží něčemu jinému, že má každá jiný účel a význam. V dnešní hodině si vyrobíme různé plastiky, které tvoří město městem. Jaké jsou podle vás nepostradatelné prvky v každém městě? (Žáci uvádějí příklady, např. pošta, kostel, škola, park…) Názvy institucí sepíšeme na tabuli.

Formulace výtvarného úkolu

Z nabídky na tabuli si každý žák si vybere, který z daných prvků bude následně vytvářet (samostatně nebo ve dvojicích). Každý z žáků bude vytvářet jiný prvek – pokud bude žák hotový, může pokračovat dalšími simulacemi.

Výtvarné prostředky (techniky, materiály, pomůcky a postupy)

- **technika** – prostorová tvorba,
- **pomůcky a materiály** – různé krabice (od bot, čajů, léků…), nůžky, lepidlo, tavná pistole, barevné papíry, temperové barvy, fixy.

Tvůrčí kritéria a způsob reflexe

- vhodný výběr barev,
- čistota výtvoru,
- vytrvalost při tvorbě,
- spolupráce s ostatními spolužáky,
- respektování bezpečnostních pravidel.

Organizace lekce (struktura lekce a časové rozvržené výtvarných činností)

10 minut

Úvod – Každý dům má jiný význam a slouží jiným účelům. Co se žákům vybaví, když slyší tuto větu?

Hromadný brainstorming, při němž všechny nápady zaznamenáváme na tabuli (pošta, radnice, knihovna, lékárna, zdravotnické centrum, autobusové nádraží…).

Každý žák si vybere, jakou stavbu bude v následujícím čase tvořit, ostatním žákům zdůvodní, proč si stavbu vybral.

25 minut

Vlastní práce žáků – Žáci tvoří plastiky budov na krabice různých velikostí. Ke své práci využívají různé pomůcky. Žáci mohou vytvořit větší množství budov, pokud na to mají dostatek času.

10 minut

Závěr, reflexe – V závěru hodiny každý žák ukáže svou stavbu ostatním. Společně zhodnotíme propracovanost výtvorů. Výtvory uschováme ve třídě do další lekce, při které s nimi následně budeme pracovat.

8. Námět: Naše společné město

Typ výtvarné činnosti: imaginace

Doporučený ročník: 4. – 5. ročník

Časový úsek: 45 minut

Cíle

- žák aktivně spolupracuje s ostatními spolužáky,
- žák využívá svou imaginaci při rozmisťování budov ve městě,
- žák využívá své předchozí znalosti z oblasti architektury.

Motivace

Motivační písnička – Ten dělá to a ten zas tohle. V dnešní lekci si zahrajeme na městské architekty, zedníky nebo cestáře.

https://www.youtube.com/watch?v=W-GfjYleff4

Formulace výtvarného úkolu

V předchozí lekci jsme si vyrobili různé stavby, úkolem dnešní hodiny bude vytvořit vlastní město slepením všech budov do jednoho města.

Zkuste se zamyslet nad kombinacemi staveb, parku, náměstí a vhodně vše seskupte do jednoho města. Pokud chcete, osázejte cesty květinami nebo stromy, a na silnice přidejte přechody pro chodce a dopravní značky.

Výtvarné prostředky (techniky, materiály, pomůcky a postupy)

- **technika** – prostorová tvorba,
- **pomůcky a materiály** – krabice z předchozí hodiny, nůžky, lepidlo, tavná pistole, čtvrtka A2, A0, provázek, tuš, pastelové tužky, temperové barvy, modelína.

Tvůrčí kritéria a způsob reflexe

- čistota výtvoru,
- vytrvalost při tvorbě,
- spolupráce s ostatními spolužáky,
- respektování bezpečnostních pravidel,
- logické rozmístění staveb,
- vyplnění plochy.

Organizace lekce (struktura lekce a časové rozvržené výtvarných činností)

10 minut

Úvod – poslechneme si motivační písničku a žáci si na jejím základě rozdělí role. Všichni společně vymyslí svému městu název.

30 minut

Vlastní práce žáků – Jeden žák nebo dvojice mohou navrhnout infrastrukturu města, další žáci kreslí silnice, přechody, někdo lepí stavby z předchozí hodiny k podkladu, jiní dokreslují nebo modelují květiny z modelíny. Někteří žáci mohou dotvářet další budovy, pokud jich je z předchozí hodiny málo.

5 minut

Závěr, reflexe – Žáci provedou učitele svým městem. Společně hodnotíme, jak se žákům projekt líbil, co nového jim dal apod.

Zdroje příloh

Přílohy I. Obrazový materiál k navrženým lekcím

Obr. 1: https://www.megaconstrucciones.net/en/st-vitus-cathedral/

Obr. 2: https://www.mundoprimaria.com/arte-primaria/empire-state

Obr. 3 - 5: soukromý archiv autorky

Přílohy II. Fotodokumentace k projektové části

Obr. 5 - 44: soukromý archiv autorky